

DET KONGELIGE
JUSTIS- OG BEREDSKAPSDEPARTEMENT

Prop. 70 L

(2016–2017)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Endringer i straffeprosessloven mv.
(oppheving av juryordningen)

Innhold

1	Proposisjonens hovedinnhold	5	3.6.3	Anker over straffutmålingen	23
2	Bakgrunnen for lovforslagene	6	4	Tilkalte dommere og ekstraordinære lagdommere ...	25
2.1	Juryutvalget	6	4.1	Gjeldende rett	25
2.2	Høringen	6	4.2	Juryutvalgets forslag	25
2.3	Stortingets anmodningsvedtak nr. 621 (2014–2015)	8	4.3	Høringsinstansenes syn	25
2.4	Straffeprosessutvalget	8	4.4	Departementets vurdering	25
3	Dommersammensetningen i lagmannsretten	10	5	Lekdommerdeltakelse ved forening av anker	26
3.1	Gjeldende rett	10	5.1	Gjeldende rett	26
3.1.1	Grunnloven og internasjonale forpliktelser	10	5.2	Juryutvalgets forslag	26
3.1.2	Straffeprosessloven	10	5.3	Høringsinstansenes syn	26
3.1.3	Om dommersammensetningen i straffesaker i enkelte andre land	11	5.4	Departementets vurdering	26
3.2	Stortingets anmodningsvedtak nr. 621 (2014–2015). Juryutvalgets forslag	12	6	Saksbehandlingen i meddomsrettssaker	28
3.2.1	Innledning	12	6.1	Rådslagning	28
3.2.2	Grunnleggende hensyn	12	6.2	Stemmegivning	28
3.2.3	Lagmannsrettens sammensetning	13	6.3	Øvrige saksbehandlingsregler	29
3.2.4	Begrunnelse for rettsavgjørelser ..	15	7	Økonomiske og administrative konsekvenser	30
3.3	Meddomsrettsfraksjonens forslag	15	8	Merknader til de enkelte bestemmelsene	32
3.4	Lagrettsfraksjonens forslag	16	8.1	Til endringene i domstolloven	32
3.5	Høringsinstansenes syn	17	8.2	Til endringen i beredskapsloven	34
3.5.1	Fullstendige anker	17	8.3	Til endringene i straffeprosessloven	34
3.5.2	Anker over straffutmålingen	19	8.4	Til endringen i jordskiftelova	35
3.5.3	Uttalelser etter høringen og etter Stortingets anmodningsvedtak nr. 621 (2014–2015)	20	8.5	Til ikraftsettings- og overgangsbestemmelsen	35
3.6	Departementets vurdering	21	Forslag til lov om endringer i straffeprosessloven mv. (oppheving av juryordningen)	37	
3.6.1	Innledning	21			
3.6.2	Fullstendige anker	21			

DET KONGELIGE
JUSTIS- OG BEREDSKAPSDEPARTEMENT

Prop. 70 L

(2016–2017)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Endringer i straffeprosessloven mv. (oppheving av juryordningen)

*Tilråding fra Justis- og beredskapsdepartementet 31. mars 2017,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Solberg)*

1 Proposisjonens hovedinnhold

Med denne proposisjonen følger departementet opp Stortingets anmodningsvedtak nr. 621 (2014–2015) om oppheving av juryordningen samt sentrale deler av NOU 2011: 13 Juryutvalget.

Proposisjonen inneholder forslag om å oppheve dagens ordning med lagrette i de alvorligste straffesakene for lagmannsretten. Departementet går inn for at sakene i stedet skal avgjøres av en meddomsrett med to fagdommere og fem lekdommere. Forslaget legger til rette for at lekdommerekomponenten ivaretas på en bedre måte enn etter juryordningen, blant annet ved at avgjørelsen av skyldspørsmålet gis en grundig begrunnelse i alle saker. Meddomsrett i alle fullstendige anker legger også til rette for et mer effektivt system og bedre utnyttelse av domstolens ressurser.

Departementet fremmer forslag om at meddomsretten også ellers skal ha en sammensetning

med to fagdommere og fem lekdommere ved behandlingen av fullstendig anke, og videre ved behandlingen av anke over avgjørelse om straff eller strafferettslig særreaksjon for lovbrudd som etter loven kan medføre fengsel i mer enn seks år. Styrkeforholdet mellom fagdommerne og lekdommerne vil i alle disse sakene forskyves i favor av lekdommerne sammenliknet med gjeldende meddomsrettssammensetning.

For øvrige straffutmålingsanker foreslås det ingen endringer i reglene om rettens sammensetning. Disse sakene skal fortsatt avgjøres av tre fagdommere.

Som følge av departementets forslag til endring av meddomsrettens sammensetning, fremmes det også forslag om endring i reglene om lekdommerdeltakelse ved forening av anker og om bruk av tilkalt dommere og ekstraordinære lagdommere.

2 Bakgrunnen for lovforslagene

2.1 Juryutvalget

Regjeringen oppnevnte ved kongelig resolusjon 21. mai 2010 et utvalg for å utrede lekdommerinnslaget ved behandling av straffesaker i lagmannsretten (Juryutvalget). Utvalget fikk i oppdrag å foreta en bred vurdering av lekdommerdeltakelsen i saker som i dag behandles med lagrette. Utvalget skulle videre se på dommersammensetningen i saker hvor lagmannsretten settes som meddomsrett, og dessuten se på antall dommere i såkalte rene fagdommersaker. I mandatet ble det forutsatt at ved bevisanke skal prinsippet om at lekdommerne skal være i flertall ved avgjørelsen av skyldspørsmålet, videreføres. Utvalget fikk også i oppdrag å se på bruk av lyd- og bildeopptak under ankeforhandling i straffesaker. Om bakgrunnen for oppnevningen og utvalgets mandat vises det til NOU 2011: 13 kapittel 2.

Juryutvalget avga sin utredning 17. juni 2011.

2.2 Høringen

Juryutvalgets utredning NOU 2011: 13 ble sendt på høring 30. august 2011, med høringsfrist 1. mars 2012. Utredningen ble sendt til følgende instanser:

Departementene
Høyesterett
Lagmannsrettene
Oslo tingrett
Bergen tingrett
Trondheim tingrett
Nord-Troms tingrett
Kristiansand tingrett
Tønsberg tingrett
Domstoladministrasjonen

Riksadvokaten
Statsadvokatembetene
Politidirektoratet
Politiets sikkerhetstjeneste (PST)
Generaladvokaten
Spesialenheten for politisaker

Regjeringsadvokaten

Sivilombudsmannen
Alta kommune
Arendal kommune
Bergen kommune
Bodø kommune
Eigersund kommune
Kristiansand kommune
Molde kommune
Namsos kommune
Oslo kommune
Røros kommune
Senja kommune
Stavanger kommune
Tromsø kommune
Trondheim kommune
Tønsberg kommune
Volda kommune
Vågan kommune
Sametinget

Det juridiske fakultet i Bergen
Det juridiske fakultet i Oslo
Det juridiske fakultet i Tromsø
Institutt for kriminologi og retts sosiologi
Norsk Senter for Menneskerettigheter

Den Norske Advokatforening
Alternativ til Vold
Amnesty International Norge
Barnehusene
Barneombudet
Bergen forsvarerforening
Den norske Dommerforening
Den norske legeförening
Det kriminalitetsforebyggende råd (KRÅD)
Det norske menneskerettighetshuset

DIXI ressursenter for voldtatte
Fellesorganisasjonen for barneverns pedagoger, sosionomer og vernepleiere
Forsvarergruppen av 1977
Juridisk rådgivning for kvinner – JURK
Juss-Buss
Jussformidlinga i Bergen

Jusshjelpa i Nord-Norge	Bergen tingrett
Kirkens Ressurscenter – mot vold og seksuelle overgrep	Borgarting lagmannsrett
Kontaktutvalget mellom innvandrerbefolkningen og myndighetene	Borgarting lagmannsrett ved førstelagmennene
Kontoret for voldsoffererstatning	Datatilsynet
Krisesentersekretariatet	Den norske advokatforening
KROM Norsk forening for kriminalreform	Den norske Dommerforening
KS (Kommunesektorens interesse- og arbeidsgiverorganisasjon)	Det nasjonale statsadvokatembetet
KUN senter for kunnskap og likestilling	Domstoladministrasjonen
Kvinnefronten	Eidsivating lagmannsrett
Kvinnegruppa Ottar	Forskergruppe for strafferett og prosessrett UiT
Kvinneuniversitetet	Forsvarergruppen av 1977
Landsforeningen for Voldsofre	Frostating lagmannsrett
Landsorganisasjonen i Norge	Gulating lagmannsrett
Likestillings- og diskrimineringsombudet	Hedmark politidistrikt
MIRA-Senteret	Hordaland statsadvokatembeter
Nasjonalt kunnskapscenter om vold og traumatisk stress	Høyesterett
NGO-forum for menneskerettigheter	Hålogaland lagmannsrett
Norges forskningsråd	Kripos
Norges Juristforbund	Landsorganisasjonen i Norge
Norges Kvinne- og familieforbund	Likestillings- og diskrimineringsombudet
Norges Politilederlag (NPL)	Nordland statsadvokatembeter
Norges Røde Kors	Norsk forening for kriminalreform
Norsk barne- og ungdomspsykiatrisk forening	Norsk Kvinnesaksforening
Norsk Fengsels- og Friomsorgsforbund	Oslo politidistrikt
Norsk Krisesenterforbund	Oslo statsadvokatembeter
Norsk Kvinnesaksforening	Politidirektoratet
Norsk Psykologforening	Politiets sikkerhetstjeneste
Norske Kvinnelige Juristers Forening	Politihøgskolen
Næringslivets Hovedorganisasjon	Politijuristene
PION – Prostituertes Interesseorganisasjon i Norge	Riksadvokaten
Politiets Fellesforbund	Rogaland politidistrikt
Politihøgskolen	Rogaland statsadvokatembeter
Politijuristene	Statens Barnehus Kristiansand
PRO Senteret	Stine Sofies Stiftelse
Redd Barna	Trøndelag statsadvokatembeter
Rettspolitisk forening	Vestfold politidistrikt
Senter for seksuelt misbrukte menn	Økokrim
Selvhjelp for innvandrere og flyktninger	
SON – Straffedes organisasjon i Norge	Følgende instanser har uttalt at de ikke har merknader:
Statsadvokatenes forening	Arbeidsdepartementet
Stiftelsen Rettferd for taperne	Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet
Stine Sofies Stiftelse	Fellesorganisasjonen
Støttesenter for fornærmede i straffesaker	Finansdepartementet
Støttesenter mot incest og seksuelle overgrep	Fiskeri- og kystdepartementet
	Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet
Følgende instanser har kommet med realitetsmerknader:	Helse- og omsorgsdepartementet
Agder lagmannsrett	Kulturdepartementet
Agder statsadvokatembeter	Kunnskapsdepartementet
Barneombudet	Landbruks- og matdepartementet
	Miljøverndepartementet
	Nordre Buskerud politidistrikt

Regjeringsadvokaten
Samferdselsdepartementet
Utenriksdepartementet

fagdommernes mulighet til å sette juryens kjennelse til side bygger på tanken om at meddomsrett er den beste garantien for et betryggende og korrekt resultat.»

2.3 Stortingets anmodningsvedtak nr. 621 (2014–2015)

Storingsrepresentantene Kjell Ingolf Ropstad, Hans Olav Syversen og Olaug V. Bollestad fremsatte 11. desember 2014 følgende forslag (Dok 8:43 S (2014–2015)):

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om oppheving av juryordningen og erstatte den med meddomsrett.»

Forslagsstillerne mente at juryordningen bidrar til å svekke rettssikkerheten, blant annet fordi juryen ikke begrunner sine avgjørelser. Representantene mente videre at forslaget til ordning for begrunnede avgjørelser fremmet av Juryutvalgets lagrettefraksjon, se særlig NOU 2011: 13 punkt 10.2.11, ikke er egnet til å oppfylle formålet med begrunnelsen:

«Deres forslag innebærer at begrunnelsen skrives av en fagdommer etter at juryen har votert over skyldspørsmålet. Meddommerne går da glipp av den bevisstgjøringen og ansvarliggjøringen som ligger i å teste sin vurdering av bevisene mot en skriftlig begrunnelse, og etterprøve om det virkelig holder til domfellelse. Skrives begrunnelsen etter at votering er tatt, kan en etterfølgende begrunnelse lett bli en rettferdiggjøring av kjennelsen mer enn en begrunnelse.»

I forslaget har stortingsrepresentantene også vist til at rettssikkerheten vil bli bedre ivaretatt dersom avgjørelser treffes av fagdommere og lekdommere i fellesskap.

Etter forslagsstillernes oppfatning taler dessuten ressurs hensyn for å oppheve juryordningen og erstatte den med meddomsrett. Det er kostbart og tidkrevende å velge ut lagretten. Ordningen er også ressurskrevende i praksis:

«Kjennelser avgitt av jury kan settes til side av fagdommere, noe som da medfører at saken behandles på nytt med meddomsrett. En slik dobbeltbehandling er både ressurskrevende og samfunnsøkonomisk ulønnsomt, i tillegg til at det kan være en belastning for både fornærmede og tiltalte. Det er nærliggende å slutte at

Justiskomiteéns flertall sluttet seg til representantforslaget, jf. Innst. 330 S (2014–2015). I begrunnelsen er det vist til at meddomsrettsbehandling vil innebære behandling etter et kjent og allerede innarbeidet system:

«Man kan derfor avvikle juryordningen og gå over til å behandle alle bevisanker i meddomsrett etter samme mal som eksisterer i dag. Dette vil ikke kreve store omkostninger, fordi systemet er kjent både for dommerne og saksbehandlerne. I tillegg vil man ved å avvikle juryordningen og erstatte den med meddomsrett, innføre et system som vil bidra til en enhetlig behandling av alle ankesaker i lagmannsretten hvor bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet skal prøves, noe som vil bidra til å øke rettssikkerheten. Flertallet viser til at mellomløsningen som lagrettefraksjonen i Juryutvalget foreslår vil innebærer et nytt system, på et svært komplekst område som ikke er utprøvd. Flertallet viser til at et av hovedformålene ved å oppheve juryordningen og erstatte den med meddomsrett er å styrke rettssikkerheten. Det vil derfor være lite hensiktsmessig å justere jurysystemet vi har i dag, spesielt når vi kan avvikle juryordningen og erstatte det med et system som vi vet fungerer godt.»

Etter dette lød komitéens tilråding:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag om oppheving av juryordningen og erstatte den med meddomsrett, hvor lekmannelementet fremdeles skal stå sterkt og rettens avgjørelser skal begrunnes.»

Stortinget fattet 8. juni 2015 vedtak i samsvar med dette.

2.4 Straffeprosessutvalget

Ved kongelig resolusjon 20. juni 2014 oppnevnte regjeringen Straffeprosessutvalget, som skulle foreta en bred vurdering av straffeprosessloven og i samsvar med sine vurderinger legge frem forslag til en ny alminnelig lov om behandling av straffesaker. Straffeprosessutvalget avga sin

utredning 3. november 2016. Om bakgrunnen for oppnevningen og utvalgets mandat vises det til NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov kapittel 2.

Det fremgår av Straffeprosessutvalgets mandat at utvalget skulle se nærmere på rettens sammensetning, både i underinstansen og ankeinstansen. Mandatet forutsatte imidlertid at utvalget skulle legge til grunn at juryordningen håndteres i et selvstendig lovarbeid basert på NOU 2011: 13.

Spørsmålet om videreføring av juryordningen er ikke berørt av Straffeprosessutvalget, og det foreslås ikke regler til erstatning for gjeldende straffeprosesslov kapittel 24. For øvrig drøfter utvalget lagmannsrettens sammensetning i utredningen punkt 11.5 side 236 flg. Utvalget går inn for å videreføre dagens meddomsrett, med sammensetningen tre fagdommere og fire meddommere,

for alle fullstendige anker til lagmannsretten. Utvalget foreslår videre at lekdommere skal delta ved behandlingen av alle straffutmålingsanker. Også i disse sakene skal dommersammensetningen være tre fagdommere og fire meddommere. Det foreslås ikke endringer i dommersammensetningen i rene fagdommersaker.

Straffeprosessutvalgets utredning er sendt på høring med frist 6. juni 2017.

Departementet tar i proposisjonen her utgangspunkt i Juryutvalgets utredning, men følger ikke opp alle forslagene i NOU 2011: 13. Departementet vil behandle de gjenstående spørsmålene i sammenheng med oppfølgingen av Straffeprosessutvalgets utredning, herunder se nærmere på bruk av lyd- og bildeopptak under ankeforhandling i straffesaker.

3 Dommersammensetningen i lagmannsretten

3.1 Gjeldende rett

3.1.1 Grunnloven og internasjonale forpliktelser

Det følger av Grunnloven § 95 første ledd første og annet punktum at enhver har rett til å få sin sak avgjort av en uavhengig og upartisk domstol innen rimelig tid, og at rettergangen skal være rettferdig og offentlig. Retten til rettferdig rettergang er også slått fast i Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 6 nr. 1 og FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (SP) artikkel 14 nr. 1, som begge gjelder som norsk lov etter menneskerettsloven § 2. Vernet etter EMK og SP antas på dette punkt i det vesentlige å være det samme, jf. blant annet Jebens, *Menneskerettigheter i straffeprosessen* (2004) side 332.

Foruten de overordnede rammene for rettergangen er kravet om at straffedommer skal begrunnes av særlig betydning for juryordningen. Se nærmere om begrunnelseskrauet i NOU 2011: 13 punkt 8.4 side 84–92. Kravet fremgår ikke uttrykkelig av konvensjonene, men kan etter fast praksis utledes av retten til en rettferdig rettergang etter EMK artikkel 6 nr. 1 og SP artikkel 14 nr. 1 og av retten til overprøving etter EMK protokoll 7 artikkel 2 og SP artikkel 14 nr. 5. Høyesterett har lagt til grunn at kravet til begrunnelse etter EMK og etter SP i det vesentlige er like strengt, jf. blant annet Rt. 2009 side 750 (plenum) avsnitt 57.

Den europeiske menneskerettsdomstol (EMD) har lagt til grunn at kravet til begrunnelse skal ivareta flere formål, herunder sikre mot vilkårlig behandling, jf. *Taxquet mot Belgia* 13. januar 2009 avsnitt 43, og muliggjøre offentlig kontroll med rettspleien, jf. *Salov mot Ukraina* 6. september 2005 avsnitt 89. Begrunnelser skal videre vise partene at de har blitt hørt og sikre mulighet for ankeprøving, jf. *Suominen mot Finland* 1. juli 2003 avsnitt 37.

EMD har vurdert spørsmålet om hvorvidt en kjennelse av en jury som kun svarer ja eller nei på de spørsmål saken reiser, tilfredsstillende kravet til

begrunnelse etter EMK. Særlig relevant er stor-kammeravgjørelsen *Taxquet mot Belgia* 16. november 2010 (application no. 926/05). Saken er konkret begrunnet. EMD konstaterte krenkelse og viste til at i den aktuelle saken hadde verken utformingen av tiltalen eller spørsmålene til juryen gitt den tiltalte tilstrekkelig informasjon om sin rolle i saken eller de forhold han var domfelt for, jf. avsnitt 91. Avgjørelsen er utførlig omtalt i NOU 2011: 13 punkt 3.4.2 side 25–26.

Spørsmålet om hvorvidt den norske juryordningen er forenlig med kravet til rettferdig rettergang, og om juryen gir begrunnelser som oppfyller de vilkår som følger av internasjonale forpliktelser, har vært vurdert av Høyesterett. Ved plenumsdommene 12. juni 2009, inntatt i Rt. 2009 side 750 og Rt. 2009 side 773, kom Høyesterett enstemmig til at den norske lagretteordningen tilfredsstillende kravet om at rettergangen skal være rettferdig.

En mer utførlig redegjørelse for våre folkerettslige forpliktelser gis i NOU 2011: 13 punkt 3.4 side 24–28.

3.1.2 Straffeprosessloven

Lagmannsretten skal i straffesaker settes med tre fagdommere når ikke annet er bestemt, jf. domstolloven § 12. I hvilken utstrekning meddommere eller lagrette skal delta, følger av straffeprosessloven §§ 332 og 352, jf. domstolloven § 14.

Lagmannsretten settes med tre fagdommere ved behandlingen av anke over lovanvendelsen, saksbehandlingen eller avgjørelse om straff eller strafferettslig særreaksjon for lovbrudd som etter loven kan medføre fengsel i seks år eller mindre (straffutmålingen), jf. straffeprosessloven § 332 første ledd. Det samme gjelder ved skriftlig behandling av anke etter straffeprosessloven § 333 og ved såkalte ankesilingssaker.

Lagmannsretten settes med tre fagdommere og fire meddommere når anken gjelder bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet, eller avgjørelse om straff eller strafferettslig særreaksjon for forbrytelse som etter loven kan medføre fengsel i mer enn seks år, jf. straffeprosessloven § 332 før-

ste ledd. Omfatter ankeforhandlingen flere forhold, og bare enkelte krever meddommere, skal avgjørelsen av straffutmålingen for alle de straffbare forholdene avgjøres av tre fagdommere og fire meddommere, jf. straffeprosessloven § 332 annet ledd annet punktum.

Ved anke over bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet i saker som gjelder straff for forbrytelse som etter loven kan medføre fengsel i mer enn seks år, skal lagmannsretten som hovedregel settes med *lagrette* i stedet for meddommere, jf. straffeprosessloven § 352. Retten skal likevel settes som meddomsrett når saken gjelder rikets sikkerhet, der tiltalte var mindreårig på gjerningstidspunktet og det ikke vil bli påstått og det ved den påankede dom ikke er idømt fengsel i mer enn to år, samt i saker som behandles på ny etter straffeprosessloven §§ 376 a og 376 c. Har lagretten erklært tiltalte skyldig, og retten ikke avsier frifinnelsesdom eller henviser saken til ny forhandling, tas ved loddtrekning ut tre lagrette-medlemmer som sammen med ordføreren skal tilrette retten ved behandlingen av reaksjonsspørsmålet og spørsmålet om saksomkostninger, jf. § 376 e. De fire lagrette-medlemmene skal ikke delta ved avgjørelsen av sivile krav.

3.1.3 Om dommersammensetningen i straffesaker i enkelte andre land

Juryutvalget har i NOU 2011: 13 punkt 6 side 47–65 gitt en grundig fremstilling av en rekke staters regler om sammensetningen av retten ved behandlingen av straffesaker. Så langt departementet er kjent med, har det ikke skjedd endringer etter 2011 som tilsier at utvalgets fremstilling fortsatt ikke er dekkende.

Domstolsordningene i forskjellige land har varierende grad av lekdommerinnslag i straffesaksbehandlingen. Det benyttes både rene fagdommerdomstoler og domstoler med betydelig lekdommerinnslag. Sammensetningen og kravet til stemmeforhold varierer, jf. NOU 2011: 13 punkt 6.1 side 47. Se også EMDs storkammeravgjørelse *Taxquet mot Belgia* 16. oktober 2009 avsnitt 44 flg. hvor utbredelsen av juryordningen blant Europarådets medlemsstater er behandlet. Fjorten av medlemsstatene har aldri hatt noen form for lekdommerinnslag eller har avskaffet et slikt system. I disse statene settes retten med bare fagdommere. Foruten Norge har ni stater et tradisjonelt jurysystem eller et innslag av dette. Det gjelder Østerrike, Belgia, Georgia, Irland, Malta, Russland, Spania, Sveits og Storbritannia (England, Wales, Skottland og Nord-Irland). De

resterende statene har en form for «collaborative court model», hvor fagdommere og lekdommere sitter sammen ved behandlingen av straffesakene.

På *Island* trer en ny domstollov i kraft 1. januar 2018. Da innføres en ny ankedomstol – landsret – mellom tingretten og Høyesterett. Island har ingen juryordning. Fagdommerne kan benytte spesialister som meddommere i saker, men det er ingen meddomsrettsordning slik vi kjenner det i Norge.

I *Danmark* hadde man inntil 2008 en juryordning, som i grove trekk var lik den norske. Ved reformen ble det innført en nævningeordning som anvendes i saker der det er påstand om fengselsstraff i mer enn fire år, særreaksjon eller forvaring, og saker som omhandler lovovertridelser av politisk art, jf. retsplejeloven § 686. Narkotikasaker, saker som omhandler grov økonomisk kriminalitet og tilståelsessaker er unntatt nævningebehandling. Forholdene kan likevel bli avgjort i nævningesak hvis de behandles sammen med forhold som skal nævningebehandles, jf. retsplejeloven § 686 stk. 5. Ved lovendringen var det sentralt å overholde kravet i den danske grunnloven om lekfolks deltakelse ved behandlingen av straffesaker. Det ble lagt til grunn at den nye ordningen oppfylte grunnlovens krav ved at nævningene gjennom utforming av stemmereglene er sikret avgjørende innflytelse over skyldspørsmålet. Spørsmålet om ordningens grunnlovsmessighet er ikke prøvd for domstolene etter at ordningen trådte i kraft, se NOU 2011: 13 punkt 6.3.1.1 side 60.

Nævningebehandling er i hovedsak aktuelt i de alvorligste straffesakene. I første instans (byrettene) er det valgfritt for tiltalte om vedkommende ønsker at saken skal behandles som nævningesak eller som domsmannssak (meddomsrett). I domsmannssaker settes retten med én fagdommer og to domsmenn, jf. retsplejeloven § 12 stk. 6. Nævningesaker går for tre fagdommere og seks nævninger, jf. retsplejeloven § 12 stk. 5.

Ved ankebehandling i landsretten settes domstolen i domsmannssaker med tre fagdommere og tre lekdommere, jf. retsplejeloven § 7 stk. 1 og 3. Nævningesaker i annen instans går for tre fagdommere og ni nævninger, jf. retsplejeloven § 7 stk. 1 og 3. Et sammendrag av saksbehandlingsreglene i nævningesaker fremgår av NOU 2011: 13 punkt 6.3.1.1 side 59–60 og for domsmannssaker i punkt 6.3.1.2 side 60–61.

I *Finland* settes ankedomstolen med tre fagdommere. Lekdommere deltar kun i tingretten. I saker som gjelder straffbare forhold som kan straffes med fengsel i mer enn to år, settes tingretten med én fagdommer og to lekdommere, jf. den

finske rättegångsbalken 2 kap. 1 §. I saker som gjelder lovbrudd med strafferamme på inntil to år, eller der det er tale om særskilte typer lovbrudd, kan tingretten settes med én fagdommer, jf. rättegångsbalken 2 kap. 6 §.

I *Sverige* settes ankedomstolen (hovrätten) med tre fagdommere utenfor hovedforhandling. Ved hovedforhandling deltar som hovedregel i tillegg to lekdommere (nämndemän), jf. den svenske rättegångsbalken 2 kap. 4 §. Det er adgang til å forsterke retten, men ikke ut over fire fagdommere og tre lekdommere. Hovrätten kan ved behov settes med personer med særskilt fagkunnskap etter rättegångsbalken 2 kap. 4 a §.

Hovrätten kan settes med kun tre fagdommere når det i saken ikke er anledning til å idømme strengere straff enn bot og det ikke er tale om å idømme foretaksstraff, jf. rättegångsbalken 2 kap. 4 §. Det samme gjelder ved skriftlig behandling, uansett straffereaksjon.

Det følger av den svenske Tryckfrihetsförordningen 12 kap. 2 § at saker om trykkefrihet og ytringsfrihet kan gå for en jury bestående av ni medlemmer. I slike saker avgjør juryen skyldspørsmålet. Skyldkonstatering krever minst seks stemmer. Spørsmål om hvorvidt tiltalte er ansvarlig for skrift, eksempelvis redaktøransvar, avgjøres imidlertid alltid av retten, jf. Tryckfrihetsförordningen 12 kap. 2 §.

Departementet viser for øvrig til gjennomgåelsen av domstolsordninger i andre land i NOU 2011: 13 punkt 6 side 47 flg.

3.2 Stortingets anmodningsvedtak nr. 621 (2014–2015). Juryutvalgets forslag

3.2.1 Innledning

Stortingets anmodningsvedtak nr. 621 (2014–2015), jf. punkt 2.3 i proposisjonen her, setter rammen for departementets lovforslag. I samsvar med vedtaket går departementet inn for å oppheve juryordningen og foreslår at saker som i dag behandles med lagrette skal avgjøres av meddomsrett, se punkt 3.6 nedenfor.

Det overordnede spørsmålet for Juryutvalget var hvordan lekdommerinnslaget i lagmannsrettene skal være, jf. utvalgets mandat punkt 2.1, herunder hvorvidt det fortsatt skal være en lagretteordning og på hvilken måte rettsavgjørelser kan begrunnes, jf. mandatet punkt 2.1.1.

Juryutvalget er delt i synet på hvordan lagmannsretten bør være sammensatt ved behandlingen av de alvorligste straffesakene. Fem utvalgs-

medlemmer går inn for å videreføre juryordningen med enkelte endringer (lagrettefraksjonen). De øvrige fem går inn for å avgjøre alle straffesaker med en meddomsrett (meddomsrettsfraksjonen). Se nærmere punktene 3.3 og 3.4 nedenfor.

Stortingets anmodningsvedtak ber regjeringen oppheve juryordningen og erstatte den med meddomsrett, men legger ikke føringer for den konkrete sammensetningen av meddomsretten utover at lekmannselementet fortsatt skal stå sterkt. I det følgende drøfter departementet hvordan lekdommerinnslaget i lagmannsretten skal være når juryordningen nå oppheves. Departementet gjør først rede for Juryutvalgets overordnede syn på lekdommeres deltakelse og deretter for utvalgets ulike syn på meddomsrettens sammensetning.

3.2.2 Grunnleggende hensyn

Juryutvalget peker i utredningen på enkelte overordnede hensyn som bør være styrende for valget av prosessform, jf. NOU 2011: 13 punkt 8.2 side 81–82. Utvalget viser til at en bør velge den formen som er best egnet til å sikre riktige avgjørelser i straffesakene. Domstolen er videre avhengig av tillit i befolkningen, et hensyn som henger nært sammen med prinsippet om offentlighet i rettspleien. Det er dessuten av grunnleggende betydning at prosessordningen er robust. Den må oppfylle de krav som følger av internasjonale konvensjoner, fungere uten stadig diskusjon og kritikk og være så oversiktlig at den innbyr til færrest mulige feil og uklarheter.

Juryutvalget drøfter argumenter for bruk av lekdommere i straffesaker i NOU 2011: 13 punkt 8.3 side 82–84. Utvalget fremhever demokratisk kontroll med rettsvesenet, økt tillit til domstolene og styrket kvalitet og rettssikkerhet i domstolenes saksbehandling og avgjørelser som sentrale grunner for lekdommerdeltakelse.

Om demokratisk kontroll viser Juryutvalget i punkt 8.3.2 på side 82 til at legalitetsprinsippet, jf. Grunnloven § 96, gir domstolene eksklusiv myndighet til å bestemme om noen skal straffes for lovbrudd. Samtidig følger det av legalitetsprinsippet at dette er en myndighet som domstolene forvalter og utøver på folkets vegne. Juryutvalget peker på at folket kan se behov for å kontrollere hvordan domstolene forvalter den myndighet de er tildelt. Slik kontroll utøves innenfra ved å la representanter for folket ta plass i domstolene og delta direkte – og til dels med bestemmende innflytelse – i den dømmende virksomheten. Slik Juryutvalget ser det, er dette prinsipielle grunnla-

get for lekdommerinstitusjonen kjernen i prinsippet om demokratisk kontroll med rettsvesenet.

Om lekdommeres betydning for kvaliteten og rettssikkerheten i domstolenes saksbehandling og avgjørelser, skriver Juryutvalget (NOU 2011: 13 punkt 8.3.4 side 83):

«Som begrunnelse for lekdommere i straffesaker blir det vist til at lekdommere kan tilføre domstolen erfaring og innsikt på områder som en fagdommer ikke har. Lekdommere kan se på saken med friske øyne, og fungere som et nyttig korrektiv mot eventuelle tendenser til vanetenkning og rutinemessig behandling som det kunne vært en fare for med profesjonelle aktører i alle andre sentrale roller enn tiltalte. Dette fremmer kvaliteten på saksbehandlingen og styrker samtidig tiltaltes rettssikkerhet.»

3.2.3 Lagmannsrettens sammensetning

3.2.3.1 Fullstendige anker

Lagrettsfraksjonen og meddomsrettsfraksjonen er delt i synet på meddomsrettens sammensetning. Siden lagrettsfraksjonen går inn for å opprettholde juryordningen, tar ikke fraksjonen stilling til sammensetningen av en eventuell meddomsrett for fullstendige ankesaker som i dag behandles med lagrette. Begge fraksjoner er likevel enige om følgende forutsetninger som bør legges til grunn for alternative sammensetninger av meddomsretten (NOU 2011: 13 punkt 9.8.3 side 127–128):

- «1. Meddommerne skal være i flertall.
2. Alle rettens medlemmer skal delta med én stemme i alle avgjørelser som treffes i samme ankeforhandling.
3. Det skal kreves kvalifisert flertall for en avgjørelse av skyldspørsmålet som går mot tiltalte.
4. En avgjørelse av skyldspørsmålet som går mot tiltalte, skal ha tilslutning fra minst to lekdommere og minst én fagdommer.
5. Alle avgjørelser av annet enn skyldspørsmålet skal treffes med alminnelig flertall, unntatt ved forfall etter syv.
6. Retten skal ha et ulikt antall medlemmer, slik at det i alle saker kan dannes et flertall.
7. Saken skal kunne fortsette selv om inntil én fagdommer og inntil én meddommer får forfall etter at ankeforhandlingen har startet.

8. Om retten kan settes med to fagdommere, skal begge være faste lagdommere.
9. Retten skal ha samme sammensetning i alle straffutmålingsankesaker.
10. Straffutmålingsankesaker skal med partenes samtykke kunne behandles skriftlig.»

Forutsetning 2 innebærer at lekdommerne skal delta i behandlingen av en anke over saksbehandlingen eller lovanvendelsen under skyldspørsmålet når denne anken er forent til felles behandling med en anke over bevisvurderingen under skyldspørsmålet eller straffutmålingen som behandles i meddomsrett, se nærmere om lekdommerdeltakelse ved forening av anker i punkt 5 nedenfor.

Et samlet utvalg har videre følgende bemerkning knyttet til dagens sammensetning av meddomsretten, jf. NOU 2011: 13 punkt 9.8.4 side 130:

«Utvalget har inntrykk av at dagens sammensetning av meddomsretten med tre fagdommere og fire meddommere fungerer godt og har allmenn aksept. Utvalget har ikke registrert faglig kritikk av ordningen. I møte med dommere ved besøk til landets lagmannsretter ble dette positive inntrykket bekreftet. Et dommerkollegium på syv medlemmer gir et tilstrekkelig tungt og verdig uttrykk, som passer med den stemning av høytid og alvor lagmannsretten bør symbolisere ved behandlingen av skyldspørsmålet i en straffesak. Fire meddommere er en sterk lekdommergruppe, og tre fagdommere sikrer tilstrekkelig juridisk kompetanse i dommerpanelet.»

Samme sted drøfter Juryutvalget om lekdommerinnslaget kan styrkes med to meddommere i tillegg til dagens fire, slik at sammensetningen blir tre fagdommere og seks meddommere. Utvalget mener at dette vil være for ressurskrevende til å kunne anbefales for behandling av fullstendige ankesaker i det nedre sjikt, og helt uaktuelt for straffutmålingsankesaker. Foruten kostnadene som knytter seg direkte til antallet dommere, vil en slik dommersammensetning føre til et behov for ombygging av rettssaler.

Utvalget drøfter også meddomsrettens sammensetning under forutsetning av at den settes med kun to fagdommere, jf. NOU 2011: 13 punkt 9.8.5 side 131:

«Med to fagdommere kan antallet meddommere være tre, fem eller syv.

I fullstendige ankesaker må det i praksis være minst syv medlemmer av retten for å opp-

fylle de ti forutsetningene i punkt 9.8.3. Med to fagdommere og tre lekdommere ville et krav om kvalifisert flertall bety fire av fem stemmer for en fellende dom. Utvalget anser dette som et for strengt krav. Med syv medlemmer av retten, blir kravet for domfellelse fem mot to. Meddommerne vil i så fall kunne danne et bestemmende flertall. For å unngå at noen kan bli domfelt mot alle fagdommernes stemmer, må det inntas som vilkår i loven at en fellende dom skal ha tilslutning fra minst én fagdommer.

Ni medlemmer av retten er uforholdsmessig ressurskrevende for å behandle fullstendige ankesaker i det nedre sjikt. Det vises til vurderingen av alternativet tre fagdommere og seks meddommere i punkt 9.8.4. Med to fagdommere er syv meddommere en unødvendig tallrik meddommergruppe og en sammen-setning som er mindre gunstig ved avgjørelsen av sivile krav.»

3.2.3.2 Anker over straffutmålingen

Juryutvalget mener at lekdommeres deltakelse ved utmåling av straff må ses i lys av de samme hensynene som begrunner lekdommeres generelle deltakelse i straffesaker, jf. NOU 2011: 13 punkt 9.7.3 side 124.

Hensynene taler etter utvalgets oppfatning for at lekdommerne deltar i behandlingen av alle straffutmålingsankers. Utvalget slutter seg i så måte til de vurderinger som To-instansutvalget ga for sitt tilsvarende forslag i NOU 1992: 28 To-instansbehandling, anke og juryordning i straffesaker, kapittel IV punkt 4.4.4 side 60–61:

«Det må forutsettes at lekdommernes vurdering av hvor straffverdig et forhold er, vanligvis gjenspeiler den rettsoppfatning som gjør seg gjeldende hos allmennheten, og det er viktig at denne vurdering kommer til uttrykk under rettens rådslagning og at den kan påvirke straffutmålingen. Nå kan det innvendes at et viktig hensyn ved straffutmålingen er hensynet til likebehandling av lovovertredere, og at straffutmålingen således i stor grad består i å tilpasse straffen i den enkelte sak til det alminnelige straffutmålingsnivå, slik dette fremkommer særlig gjennom Høyesteretts avgjørelser. Imidlertid vil det også innenfor rammen av et slikt straffutmålingsnivå oftest være et betydelig spillerom for en konkret vurdering av den enkelte sak. Til dette kommer at lekdommernes rettsoppfatninger, slik de kommer til

uttrykk gjennom deres stemmegivning i straffutmålingsspørsmål, ikke er uten betydning når Høyesterett skal fastlegge det alminnelige straffenivå for forskjellige typer av overtredelser. – For øvrig har vi lagt vekt på at en regel om at lekdommere skal delta ved avgjørelsen av straffutmålingsankers, vil samsvare med den enstemmige oppfatning hos Straffeprosesslovkomitéen, samt med gjeldende ordninger i Danmark og Sverige.»

Utvalget mener det ikke er grunn til å gjøre unntak for saker som bare gjelder bot eller inndragning, jf. NOU 2011: 13 punkt 9.3.7 side 125.

Som begrunnelse for forslaget om å behandle alle straffutmålingsankers i meddomsrett, viser Juryutvalget til at lovgiver ved senere lovendringer har gitt uttrykk for at straffenivået er for lavt. Utvalget oppfatter disse signalene som et ønske om en sterkere lekdommerstemme ved straffutmålingen, se NOU 2011: 13 punkt 9.7.3 side 124 der utvalget også skriver:

«Hensynet til demokratisk kontroll med rettsvesenet er nok vel så sterkt ved straffutmålingen som ved avgjørelsen av skyldspørsmålet. Selv om Høyesterett i siste instans fastlegger straffenivået, finner utvalget grunn til å tro at Høyesterett vil merke seg tydelige signaler som gis.»

Juryutvalget mener dessuten at grensen på seks års fengsel for bruk av lekdommere ikke er trefende, jf. NOU 2011: 13 punkt 9.7.3 side 124–125. Utvalget peker på at de hensyn som taler for meddommere i saker hvor strafferammen er over seks års fengsel, har samme vekt ved mange mindre lovbrudd. Grensen virker dessuten nokså tilfeldig valgt.

Juryutvalget peker på at et argument mot bruk av meddommere har vært at en anke bør kunne behandles skriftlig med tre fagdommere, jf. NOU 2011: 13 punkt 9.7.3 side 125. Utvalget antar at adgangen til skriftlig behandling uansett vil bli benyttet på forsvarlig vis i samsvar med lovens vilkår. Utvalget ser ikke avgjørende innvendinger mot at en sak kan behandles skriftlig med tre fagdommere, selv om meddommere deltar ved en eventuell ankeforhandling. Etter Juryutvalgets syn er det heller ikke grunn til å tro at bruk av meddommere vil forsinke saken, jf. NOU 2011: 13 punkt 9.3.7 side 125.

Juryutvalget er delt i synet på rettens sammen-setning ved behandlingen av straffutmålingsankers, se nærmere punktene 3.3 og 3.4 nedenfor.

3.2.4 Begrunnelse for rettsavgjørelser

Det er enighet i Juryutvalget om at avgjørelsen av skyldspørsmålet skal begrunnes i alle straffesaker, jf. NOU 2011: 13 punkt 8.4.2 side 85:

«En skriftlig begrunnelse gir innblikk i hva som har motivert avgjørelsen. Man kan si at begrunnelsen forutsettes å speile overveielserne. Den viser partene at deres argumenter er forstått og vurdert. At begrunnelsen gjør det mulig å kvalitetssikre avgjørelsen, er en sentral rettsstatsgaranti. Rett til innsyn i saker som angår en, mulighet for å imøtegå opplysninger og til å gi uttrykk for eget syn, er grunnleggende betingelser for en god og betryggende saksbehandling. Ved å begrunne sin avgjørelse viser myndighetene at maktutøvelsen er rasjonell og legitim.»

Utvalget peker på at Høyesterett ikke kan prøve bevisvurderingen under skyldspørsmålet, og at det dermed har begrenset betydning for adgangen til overprøving av lagmannsrettens dom at juryen ikke begrunner sin bevisvurdering, jf. NOU 2011: 13 punkt 8.4.5 side 87. Manglende begrunnelse vil imidlertid kunne få betydning når det skal tas stilling til konsekvensene av en eventuell saksbehandlingsfeil, idet fraværet av en begrunnelse gjør det usikkert om feilen har innvirket på avgjørelsens innhold, jf. straffeprosessloven § 343.

Begrunnelsen kan også være verdifull ved behandlingen av en begjæring om gjenåpning, jf. NOU 2011: 13 punkt 8.4.5 side 88. Utvalget peker blant annet på at for å kunne vurdere betydningen av de opplysninger som påberopes som grunnlag for gjenåpning, er det nyttig å kunne se hvilke bevis lagmannsretten har bygget på – et standpunkt som deles av Gjenopptakelseskommissjonen. Juryutvalget fremhever samme sted også begrunnelsens betydning for Høyesteretts mulighet til å overprøve rettsanvendelsen, og særlig anvendelsen av skjønnsmessige straffbarhetsvilkår, jf. NOU 2011: 13 punkt 8.4.5 side 88. Som et ytterligere moment som taler for at avgjørelsen av skyldspørsmålet gis en begrunnelse, peker Juryutvalget på betydningen av Høyesteretts praksis som rettskilde, jf. NOU 2011: 13 punkt 8.4.5 side 89–90.

Et mulig kryssende hensyn er meddommerens anonymitet. At deres standpunkt ikke skal gjøres kjent, er et unntak fra prinsippet om offentlighet i rettspleien. Juryutvalget vurderer det imidlertid slik at uansett løsning vil anonymitet og åpenhet kunne kombineres med begrunnelse, se NOU 2011: 13 punkt 8.5.4 side 94.

3.3 Meddomsrettsfraksjonens forslag

Meddomsrettsfraksjonen går inn for at alle fullstendige anker i straffesaker skal behandles i meddomsrett. Etter fraksjonens syn tilsier hensynet til en sammensetning som inngir allmenn tillit og er robust, enkel og oversiktlig, at en meddomsrett med et betydelig innslag av lekdommere er den foretrukne prosessformen i stedet for juryordning.

Etter meddomsrettsfraksjonens syn kan ulik sammensetning ut fra strafferammens lengde fremstå som nokså tilfeldig. Videre heter det i NOU 2011: 13 punkt 10.3.1.4 side 169:

«En kan selvfølgelig velge å bruke en annen strafferamme, som for eksempel en grense på ti års fengsel i stedet for dagens grense på seks års fengsel, velge å se på idømt straff eller straffepåstand eller benytte en kombinasjon av disse kriteriene. Ingen av disse endringene ville forandret det at grensen ikke er noe naturlig, men må trekkes skjønnsmessig. Sett på bakgrunn av dette, er det vanskelig å se de store prinsipielle forskjellene mellom de sakene som behandles med meddomsrett, og de som behandles med jury. Slik denne delen av utvalget ser det, kan forskjellene i sakstyper ikke brukes som noe selvstendig argument mot meddomsretten. Snarere trekker det faktum at de aller fleste ankesakene allerede behandles med meddomsrett, i retning av at også de alvorligste bevisankene kan behandles i denne prosessformen.»

Meddomsrettsfraksjonen mener at en meddomsrett ikke bør bestå av flere enn syv dommere. Riktignok vil flere dommere gi en tallmessig sterkere rett, men samtidig være uforholdsmessig ressurskrevende i alle fullstendige ankesaker. I så fall må det innføres et skille mellom saker med ulik sammensetning, noe fraksjonen ikke finner egnede kriterier for.

For meddomsrettsfraksjonen står derfor valget mellom å sette retten med tre fagdommere og fire meddommere eller med to fagdommere og fem meddommere. Fraksjonen mener begge alternativer er egnet til behandling av alle fullstendige ankesaker. Forskjellen er at én fagdommer erstatter eller blir erstattet av én meddommer.

Det første alternativet – tre pluss fire – blir ansett som en videreføring av en velprøvd ordning som ikke har blitt kritisert, jf. NOU 2011: 13 punkt 13.3.2.6 side 174:

«Mener man at fagdommernes relative innflytelse ikke bør svekkes, er alternativet med tre fagdommere best. Tre fagdommere i lagmannsretten er dessuten en svært innarbeidet og konsekvent gjennomført ordning i andre saker, og erfaringene med dagens sammensetning av meddomsretten er som det samlede utvalg har konstatert, meget gode. Det er ikke påvist noe ønske om eller behov for å endre denne sammensetningen av meddomsretten.»

På den annen side mener meddomsrettsfraksjonen at to fagdommere gir retten den viktige og nødvendige juridiske kompetansen i alle straffesaker, og at det er hensynet til å unngå stemmelikhet som begrunner at dagens fagdommersaker ikke kan settes med to fagdommere. Meddomsrettsfraksjonen er bekymret for om et forslag som reduserer antall lekdommere fra ti til fire blir en for radikal omlegging, og peker på at sammensetningen to fagdommere og fem meddommere betyr en vesentlig forsterkning av lekdommer-elementet sammenlignet med dagens ordning, jf. NOU 2011: 13 punkt 13.3.2.6 side 174–175:

«Det at meddomsretten etter vårt forslag skal erstatte juryordningen i alvorlige straffesaker, kan tale for at fire meddommere av mange vil bli oppfattet som en for sterk reduksjon av antallet lekdommere i forhold til antallet fagdommere. Også som meddommere har imidlertid en gruppe på fire en bestemmende innflytelse over en avgjørelse av skyldspørsmålet til skade for tiltalte. Selv om meddommerne ikke er alene om avgjørelsen, men gjør seg opp sin oppfatning etter en rådslagning der fagdommerne deltar, innebærer det en styrking av lekdommernes rolle at de deltar som fullverdige medlemmer av retten. De er ikke som jurymedlemmer bundet av lagmannens redegjørelse for rettsspørsmålene, de opptrer ikke anonymt, deres avgjørelse av skyldspørsmålet kan ikke settes til side av fagdommerne, og de deltar også i avgjørelsen av sivile krav.

Likevel vil erstatningen av én fagdommer med én meddommer, bety en vesentlig forskyvning av balansen mellom fagdommere og lekdommere ... Med fem meddommere mot to fagdommere, vil gruppene ikke fremstå som «omtrent like mange». Overtallet blir så stort at lekdommergruppen blir dominerende. At lekdommergruppen styrkes både tallmessig og relativt, må formodes å øke gruppens styrke i forhandlingene og motvirke risikoen for at fagdommerne får for sterk innflytelse.»

Fraksjonen peker videre på at i en meddomsrett med to fagdommere og fem meddommere vil det styrke meddommernes innflytelse at ingen kan bli domfelt uten at et flertall av meddommerne går inn for det, i motsetning til en sammensetning med fire meddommere der det er tilstrekkelig at halvparten av meddommerne stemmer for skyld.

Meddomsrettsfraksjonen går etter dette inn for at alle fullstendige anker skal behandles med to fagdommere og fem meddommere.

Meddomsrettsfraksjonen foreslår videre at alle straffutmålingsanker behandles med to fagdommere og tre meddommere. Fraksjonen viser til at dette fremstår som en naturlig konsekvens av at rettens sammensetning ved behandlingen av fullstendige ankesaker skal være to pluss fem. Sammensetningen to pluss tre blir vurdert som fullt ut tilstrekkelig. Fraksjonen mener ressurs-hensyn også taler for en slik løsning.

3.4 Lagrettsfraksjonens forslag

Lagrettsfraksjonen går inn for å videreføre ordningen med lagrette i de alvorligste straffesakene. Som begrunnelse viser fraksjonen til at denne ordningen er best egnet til å opprettholde allmennhetens tillit til domstolene. En selvstendig og sterkt ansvarsfull deltakelse av lekdommere vil gi en demokratisk kontroll av rettsanvendelsen som bruk av meddomsrett ikke legger til rette for. Hensynet til flest riktige avgjørelser står særlig sentralt, jf. NOU 2011: 13 punkt 10.2.1 side 134.

Lagrettsfraksjonen foreslår at kravet til begrunnelse ved avgjørelsen av skyldspørsmålet i lagrettsaker skal gjennomføres ved at lekdommerne og fagdommerne møtes etter voteringen, formidler resultatene og hvilke rettslige og faktiske grunner som var avgjørende for stemmegivningen. Deretter skriver en av fagdommerne en begrunnelse for avgjørelsen, jf. NOU 2011: 13 punkt 10.2.11.2 side 143–144.

Lagrettsfraksjonen mener at strafferammen, kombinert med at det ses hen til hva den enkelte risikerer av straff, er egnet som grense for lagrettebehandling, jf. NOU 2011: 13 punkt 10.2.1 side 135.

Med henvisning til Stortingets anmodningsvedtak nr. 621 (2014–2015), jf. punkt 2.3 ovenfor, finner ikke departementet grunn til å gjøre nærmere rede for lagrettsfraksjonens forslag om å videreføre ordningen med lagrette i de alvorligste straffesakene.

Lagrettsfraksjonen foreslår at fullstendige ankesaker som ikke skal behandles med lagrette, skal

behandles med meddomsrett bestående av tre fagdommere og fire meddommere. Fraksjonen viser til at ordningen har vært anvendt i lang tid og ikke vært kritisert, jf. NOU 2011: 13 punkt 10.2.19.2 side 160. Fraksjonen viser videre til at det er særlig verdifullt at det deltar tre fagdommere som kan kvalitetssikre de rettslige sidene ved avgjørelsen, og at to fagdommere ikke gir en tilsvarende sikkerhet. Det er også vist til at tre fagdommere gir et konsekvent system, ettersom det er tre fagdommere i andre typer saker for lagmannsretten.

Lagrettsfraksjonen går inn for en forsterking av lekdommerinnslaget i straffutmålingsanker og foreslår at alle slike saker skal gå for meddomsrett med sammensetningen tre fagdommere og fire meddommere. Forslaget er begrunnet i hensynet til at lekdommernes erfaringer og verdier også bør ligge til grunn for straffutmålingen, og at lekdommerne kan formidle den alminnelige rettsbevissthet til fagdommerne.

3.5 Høringsinstansenes syn

3.5.1 Fullstendige anker

Som følge av Stortingets anmodningsvedtak nr. 621 (2014–2015), jf. punkt 2.3 ovenfor, går ikke departementet nærmere inn på høringsinstansenes syn på om juryordningen bør avskaffes. Departementet nevner likevel kort at de fleste høringsinstansene går inn for å erstatte juryordningen med meddomsrett. Flere instanser fremholder at den største svakheten ved juryordningen er fraværet av begrunnelse. En gjennomgående oppfatning er at begrunnede avgjørelser fra juryen ikke vil fungere i praksis.

Flere høringsinstanser har kommentert meddomsrettens sammensetning.

Borgarting lagmannsrett, Eidsivating lagmannsrett, Gulating lagmannsrett, Agder statsadvokatembeter, Politihøgskolen samt *Den norske Dommerforening* går inn for at lagmannsretten i alle fullstendige anker skal settes med tre fagdommere og fire meddommere. *Borgarting lagmannsrett* uttaler:

«Ordnningen er velp prøvd, og det er allmenn enighet om at sammensetningen 3+4 har fungert godt både ved anker over skyldspørsmålet og ved anker over straffutmålingen. Det er ikke påvist noe behov for endring ut over et generelt ønske om å øke lekdommerinnslaget i prosessen.

Fire meddommere gir et sterkt lekdommerinnslag. Selv om lekdommerandelen er enda

større ved alternativene 2+5 og 3+6, er det ikke gitt at flere meddommere gir bedre avgjørelser eller større rettsikkerhet. Verken kvalitet eller rettsikkerhet er proporsjonal med antall lekdommere. Lekdommere er for øvrig heller ingen gratis ressurs. Det har en samfunnsmessig kostnad at et stort antall personer tas ut av sitt daglige arbeid for å gjøre tjeneste i retten.

Tre fagdommere i hver sak er den normale sammensetning av lagmannsretten, og systemhensyn taler for at det bør være så få særordninger som mulig. Med tre dommere kan det dannes flertall og mindretall blant fagdommerne, noe som har betydning for veiledningen til meddommerne om rettsspørsmål. Den økte kompleksiteten i sakene og det forhold at flere saker enn før reiser vanskelige rettsspørsmål, ikke sjelden knyttet til internasjonale konvensjoner eller spesiallovgivning, taler dessuten med styrke mot å redusere tallet på fagdommere i den enkelte sak. Det er også en fordel å være tre når vanskelige prosessuelle spørsmål skal avgjøres under ankeforhandlingens gang, ofte under sterkt tidspress. Endelig er tre fagdommere en robust ordning ved forfall, og tre fagdommere er også best ved avgjørelse av sivile krav som behandles sammen med straffesaken.

Tre fagdommere i lagmannsretten gir dessuten best sammenheng mellom sammensetningen i de ulike instanser. Lagmannsretten bør være sterkere sammensatt enn tingretten. Én fagdommer i tingretten, tre i lagmannsretten og fem i Høyesterett gir en naturlig styrking av retten fra instans til instans.»

Blant dommerne i *Agder lagmannsrett* er det liten oppslutning om å redusere antallet fagdommere fra tre til to. Flertallet av dommerne går inn for at retten i de alvorligste straffesakene skal settes med seks meddommere, selv om det pekes på at det er meget uheldig å opprettholde ulike prosesserformer:

«De dommere som har preferanse for seks meddommere i alvorlige saker, legger vekt på at det kan være grunn til å styrke meddomsrettens sammensetning ved å øke antall meddommere i de sakene som i dag behandles med jury. Med seks meddommere kan det om ønskelig stilles krav om to tredjedels flertall som vilkår for domfellelse både blant fagdommere og meddommere.

Grensen mellom alminnelige saker som skal behandles med fire og alvorlige saker som

skal behandles med seks meddommere, bør trekkes etter de samme kriterier [som] gjelder for retten til å få anken fremmet etter straffeprosessloven § 321 tredje ledd, slik at det blir full kongruens. Samme kriterium gjelder i hovedsak som skille mellom bevisanker med meddomsrett og jury etter dagens ordning, men unntakene for enkelte sakstyper i straffeprosessloven § 352 annet ledd kan sløyfes. Alternativet i bokstav c om ny behandling etter tilsidesettelse av jurykjennelse blir uaktuelt. Unntakene i bokstav a og b for saker om forbrytelser mot rikets sikkerhet m.v. (straffeloven kapittel 8 og 9) og enkelte saker mot unge lovbrøyttere, er det ingen grunn til å videreføre dersom juryordningen oppheves.»

Et sterkt mindretall av dommerne går inn for å supplere retten med fire meddommere.

Politihøgskolen mener at ordningen med tre fagdommere og fire lekdommere er å foretrekke:

«I en stor sak kan det være en fordel om det sitter tre fagdommere i retten. Det kan lette administrasjonen og gjøre det lettere å holde kontakten med lekdommerne under sakens gang.

Hvis ett av rettens medlemmer får forfall, kan saken fortsette så lenge det er igjen en dommer som kan tjenestegjøre som rettens leder (domstoloven § 15). Med en sammensetning med to fagdommere vil et forfall fra en av fagdommerne gjøre at retten må administreres av én fagdommer som samtidig skal lede et dommerkollegium med fem lekdommere.»

Bergen tingrett mener det er naturlig å sette lagmannsretten med tre fagdommere når det er én fagdommer i tingretten og fem fagdommere i Høyesterett.

Hålogaland lagmannsrett, Riksadvokaten, Hordaland statsadvokatembeter, Oslo statsadvokatembeter, Trøndelag statsadvokatembeter, Domstoladministrasjonen, Politidirektoratet, Kripos, Rogaland politidistrikt, Politijuristene og Stine Sofies Stiftelse støtter, eller har ikke innvendinger mot, sammensetningen som foreslås av meddomsrettsfraksjonen – med to fagdommere og fem meddommere – fremfor lagrettefraksjonens forslag om å beholde juryen. *Hålogaland lagmannsrett* foretrekker imidlertid en sammensetning med 3 pluss 4:

«Alle dommerne kan gi tilslutning til meddomsrettsfraksjonens forslag om at bevisanker skal behandles med 2 fagdommere og 5 meddommere — selv om modellen med 3 fagdom-

mere og 4 meddommere har vist seg å fungere godt og bør foretrekkes.»

Domstoladministrasjonen viser til hovedkriteriene som et samlet utvalg er enig om må oppfylles ved sammensetning av meddomsretten, jf. NOU 2011: 13 punkt 9.8.3, og uttaler:

«Etter Domstoladministrasjonens oppfatning er det naturlig å ta utgangspunkt i disse kriteriene når man skal vurdere meddomsrettens sammensetning. Kriteriene tilsier etter vårt syn at man velger meddomsrettsfraksjonens forslag. Meddomsrettsfraksjonens forslag tilfredsstiller alle de generelle kravene som det samlede utvalget er enige om, og det sikrer det sterkeste lekdommerinnslaget.»

Riksadvokaten uttaler:

«Riksadvokaten har ingen sterke synspunkter på hva som bør være lagmannsrettens sammensetning ved behandling av bevisanker, men kan slutte seg til meddomsrettsfraksjonens forslag om at det skal delta to fagdommere og fem lekdommere. Hensynet til å beholde tilnærmet samme forholdstall mellom fagdommere og lekdommere som i tingretten – og samtidig unngå stemmelikhet – underbygger forslaget, og en kan ikke se at det er vektige argumenter for en enda sterkere forholdsmessig lekdommerdeltakelse. Det foreligger ikke undersøkelser som tilsier at fagdommerne dominerer lekdommerne på en utilbørlig måte, og det er heller ingen støtte for at sterkere lekdommerrepresentasjon ville være egnet til å motvirke en eventuell slik tendens. Etter riksadvokatens syn er uansett det viktigste at dommersammensetningen er den samme i alle saker med fullstendig ankebehandling, slik at man får et enklest mulig rettsmiddel-system.»

Frostating lagmannsrett mener dagens ordning med tre fagdommere og fire lekdommere har fungert bra og gir en rimelig balanse mellom «leg og lærd», men uttaler samtidig at det ikke bør være utelukket å vurdere en sammensetning med to fagdommere og fem lekdommere. Instansen mener imidlertid at gjeldende adgang til å fortsette behandlingen av saken selv om en av fagdommerne får forfall, neppe bør videreføres dersom antallet fagdommere reduseres fra tre til to.

Hedmark politidistrikt mener meddomsretten bør bestå av to fagdommere og fire meddommere.

3.5.2 Anker over straffutmålingen

Juryutvalgets forslag om at lekdommere bør delta i alle straffutmålingsankers, har fått blandet mottakelse blant høringsinstansene.

Hålogaland lagmannsrett, Riksadvokaten, Agder statsadvokatembeter, Det nasjonale statsadvokatembetet, Hordaland statsadvokatembeter, Oslo statsadvokatembeter, Politidirektoratet (med henvisning til Kripos og Rogaland politidistrikt), Advokatforeningen, Forsvarergruppen av 1977, Norsk forening for kriminalreform, Politihøgskolen og Stine Sofies Stiftelse støtter utvalgets forslag på dette punktet. *Den norske Dommerforening* ser heller ikke grunn til å gå imot forslaget.

Frostating lagmannsrett og *Eidsivating lagmannsrett* går på sin side inn for å beholde dagens ordning. *Eidsivating lagmannsrett* uttaler:

«Etter vårt syn taler de beste grunner for å videreføre dagens ordning. Utmåling av straff hører til det området hvor fagdommernes juridiske vurdering og skjønn vil være avgjørende, i motsetning til meddommernes bevisbedømmelse. Selv om det innenfor utmålingspraksis vil være rom for noe skjønn, vil praksis fra Høyesterett og lagmannsrettene i de aller fleste sakene sette klare premisser og rammer for den konkrete utmålingen. Det er derfor vanskelig å se at et utvidet lekmannsinnslag vil representere en faglig forsterking av retten. Det bør på dette punkt tas i betraktning at Høyesterett har full kompetanse i utmålingsankene, og at spørsmålet om den konkrete straffutmåling uansett i siste instans blir avgjort av fagdommere. Det fremstår da som unødvendig å ha et sterkere lekmannsinnslag i lavere instanser enn i dag.»

Frostating lagmannsrett begrunner sitt syn blant annet med en henvisning til ressursbruken:

«Å ha med meddommere i de mindre alvorlige sakene vil føre til økt bruk av ressurser som neppe står i forhold til det man kan vinne i form av en mer betryggende overprøving av tingretts straffutmåling. Særlig for en lagmannsrett som ofte har betydelig reiseavstand mellom det stedet saken behandles og kontorstedet er det ressursbesparende å kunne avsi dom i en del saker (dagens fagdommersaker) etter hjemkomst til kontorstedet. På den annen side ser vi at uttrykk som 'den alminnelige rettsoppfatning' eller 'folks rettsoppfatning' gjerne er knyttet til straffutmålings spørsmål. Dette kan tale for bruk av meddommere i alle straffesaker.»

Av dommerne i *Agder lagmannsrett* går et klart flertall på 18 dommere inn for at retten skal settes med tre fagdommere i alle straffutmålingsankers. Dommerne er delt i synet på om lekdommere skal delta ved behandlingen av alle anker over straffutmålingen. De av dommerne som går inn for en slik løsning, slutter seg i det vesentlige til utvalgets begrunnelse og viser til at denne løsningen opprinnelig også ble vedtatt i forbindelse med toinstansreformen. Disse dommerne uttaler videre:

«Straffutmåling er på ingen måte noen eksakt disiplin, men forutsetter verdivurderinger og utøvelse av skjønn innenfor de svært vide strafferammene i loven for ulike typer lovbrudd. Etter å ha hørt aktors og forsvarers prosedyrer og fagdommernes redegjørelse under rådslagningen for hvilket spillerom retten har etter Høyesteretts praksis, er meddommerne godt rustet til å ta et selvstendig standpunkt. Erfaringene med lekdommerdeltakelse i de alvorlige straffesakene er gode. Disse sakene blir effektivt og raskt behandlet, uten at det medfører noen forsinkelse av betydning at fire meddommere deltar.»

De dommerne i *Agder lagmannsrett* som går inn for å videreføre den nåværende ordningen med meddommere kun i alvorlige straffesaker, legger vekt på at ordningen er velfungerende og at det ikke er registrert noe ønske om, eller påvist noe behov for, lekdommere i ordinære straffutmålingsankers. De uttaler videre:

«Straffutmåling innenfor lovens svært vide rammer forutsetter inngående kjennskap til nivået som er etablert i rettspraksis, og lekdommere gir i saker hvor de deltar i straffutmålingen ofte uttrykk for at de har lite å bidra med. Å sette retten med tre fagdommere og fire meddommere medfører en ressursbruk som ikke står i forhold til hva man kan oppnå. Det vil dessuten gjøre saksavviklingen mindre effektiv, spesielt i en domstol som *Agder lagmannsrett* hvor mange saker behandles utenfor kontorstedet. Mens tre fagdommere kan avvikle ankeforhandlinger i et større antall saker og avsi dommene når man kommer hjem, må det i saker som behandles med meddommere settes av tid til domsskriving og domsavsigelse underveis.»

Dersom retten settes med tre fagdommere og lekdommerne skal være i flertall, er oppfatningen at fire meddommere er det eneste aktuelle alternati-

vet. Fem av dommerne går prinsipalt inn for meddomsrettsfraksjonens forslag om at retten i alle straffutmålingsanker settes med to fagdommere og tre meddommere.

Den norske Dommerforening er ikke ubetinget enig med Juryutvalget i at lekdommeres deltakelse ikke vil påvirke saksbehandlingstiden og uttaler:

«I fagdommersaker, herunder straffutmålingsanker uten meddommere, har dommerne stor grad av fleksibilitet både hva gjelder gjennomføring av domskonferansen, domsskrivingen og domsavsigelsen, noe som gir høy effektivitet. Dette er annerledes i meddomssakene, og så vel tidsbruken som belastningen for domsskriver, vil etter vårt syn øke ikke ubetydelig ved innføring av meddomsrett ved behandlingen av alle straffutmålingsanker.»

Også blant dommerne i *Borgarting lagmannsrett* er synet på rettens sammensetning ved straffutmålingsanker delt. Innledningsvis peker lagmannsretten på at det ikke er noen naturlig sammenheng mellom juryordningen og rettens sammensetning ved behandlingen av anker over straffutmålingen. Dagens ordning kan derfor godt videreføres. De dommerne som går inn for at lekdommere skal delta også i de mindre alvorlige straffesakene, legger vekt på at lik sammensetning gir enklest mulige regler. Andre dommere ønsker ikke at lekdommere skal delta i disse sakene og uttaler:

«De dommerne som går inn for at lekdommere ikke skal delta i mindre alvorlige straffesaker, har ingen prinsipielle innvendinger mot at de deltar; tvert i mot fremholdes at det er viktig at den alminnelige oppfatning kommer til uttrykk under rådslagningen. Dommerne mener imidlertid at den ordningen vi har i dag fungerer bra, at lekdommerne vil ha liten reell innflytelse pga Høyesteretts tendens til detaljstyring og at ressurs hensyn taler mot at lekdommere skal delta. I *Borgarting lagmannsrett* behandles årlig ca 150 anker over straffutmålingen som fagdommersaker, noe som betyr at merbelastningen på lekdommere blir merkbar med de konsekvenser det har samfunnsøkonomisk. For domstolen betyr det merarbeid med innkallinger og fritakssøknader, samt finne tidspunkt til avsluttende domskonferanse som passer for alle.»

Et mindretall av dommerne i *Borgarting lagmannsrett* tar til orde for å gjøre alle straffutmålingsanker til rene fagdommersaker:

«Begrunnelsen er at meddommernes reelle innflytelse i disse sakene er liten; det handler mest om å finne frem til hvor straffenivået ligger etter Høyesteretts praksis og deretter innplassere den aktuelle saken etter dette.»

Domstoladministrasjonen ber også departementet vurdere om det er grunn til at det skal delta meddommere i rene straffutmålingsanker der lagmannsretten i all hovedsak styres av en konkret tilpasning til Høyesteretts praksis.

Om den nærmere sammensetningen av meddomsretten ved behandling av straffutmålingsanker, ønsker følgende instanser en sammensetning bestående av tre fagdommere og fire lekdommere i alle saker: *Agder lagmannsrett*, *Eidsivating lagmannsrett*, *Advokatforeningen*, *Forsvarergruppen av 1977*, *Politihøgskolen* og *Den norske dommerforening*.

Frostating lagmannsrett mener at det som utgangspunkt er ønskelig med samme sammensetning av lagmannsretten ved behandling av alle straffutmålingsanker.

Følgende støtter meddomsrettsfraksjonens forslag om at lagmannsretten settes med to fagdommere og tre lekdommere: *Bergen tingrett*, *Riksadvokaten*, *Agder statsadvokatembeter*, *Det nasjonale statsadvokatembetet*, *Hordaland statsadvokatembeter*, *Oslo statsadvokatembeter*, *Politidirektoratet* (med henvisning til *Kripos* og *Rogaland politidistrikt*) og *Stine Sofies Stiftelse*.

Norsk forening for kriminalreform uttaler at det må være et flertall av lekdommere.

3.5.3 Uttalelser etter høringen og etter Stortingets anmodningsvedtak nr. 621 (2014–2015)

Departementet har etter høringen av Juryutvalgets utredning og Stortingets anmodningsvedtak nr. 621 (2014–2015) mottatt brev fra *Borgarting lagmannsrett*, *Gulating lagmannsretts fagutvalg for strafferett og straffeprosess* og *Advokatforeningen* med supplerende uttalelser om blant annet meddomsrettens sammensetning i fullstendige og begrensede ankesaker.

Gulating lagmannsretts fagutvalg for strafferett og straffeprosess går inn for at dagens lagrettesaker i fremtiden behandles av en meddomsrett sammensatt av tre fagdommere og fire lekdommere. Det er fagutvalgets inntrykk at utvalgets anbefaling er samsvarende med den rådende oppfatning i lagmannsretten. For begrensede anker ser ikke fagutvalget behov for en større bruk av lekdommere enn det lovens ordning i dag legger

opp til. Det er først i seksårssakene at meddommerne bør tiltre den dømmende rett, og da i et antall av fire.

Borgarting lagmannsrett opprettholder sitt standpunkt fra høringen om at lagmannsretten bør settes med tre fagdommere og fire lekdommere i alle bevisanker.

Advokatforeningen går inn for at meddomsretten i lagmannsretten ved fullstendig anke alltid settes med to fagdommere og syv lekdommere, og at det kreves seks stemmer for domfellelse. Foreningen viser til at det er viktig å videreføre det sterke lekfolkselementet i meddomsretten. På den måten sikres fortsatt variasjon i erfaring og perspektiv i dommerpanelet. Den beste måten å motvirke for sterk innflytelse fra fagdommerne ved avgjørelsen av skyldspørsmålet, er et størst mulig antall lekdommere i meddomsretten. Det er også vist til at en reduksjon av antallet fagdommere fra tre til to formentlig vil øke kapasiteten i lagmannsrettene og være ressursbesparende. Advokatforeningen mener videre at meddomsretten ved begrenset anke av effektivitetshensyn bør settes med to fagdommere og tre lekdommere.

3.6 Departementets vurdering

3.6.1 Innledning

I samsvar med Stortingets anmodningsvedtak nr. 621 (2014–2015) foreslår departementet at dagens juryordning erstattes av en meddomsrett, der lekmannelementet fremdeles skal stå sterkt.

3.6.2 Fullstendige anker

Departementets utgangspunkt ved vurderingen av meddomsrettens sammensetning er at den må ivareta grunnprinsippene i vår straffeprosessordning. Meddomsrettens sammensetning bør fremstå betryggende og rettssikker og legge til rette for at avgjørelsen blir truffet på grunnlag av en riktig anvendelse av rettsreglene på et saksforhold som er fastsatt korrekt. Behandlingen av straffesaker må ha allmennhetens tillit. Sammensetningen kan følgelig ikke være slik at legitimiteten til lagmannsrettens avgjørelser svekkes. Disse hensynene krysses i en viss utstrekning av hensynet til at saksavviklingen skal være hurtig og ikke for kostbar.

En sentral premiss for vurderingen, som både Juryutvalget og Stortinget har stilt seg bak, er at lekdommerne skal være i flertall i saker som i dag behandles med lagrette. Lekdommerne utgjør en viktig rettssikkerhetsgaranti. De tilfører et verdi-

fullt skjønn og kan være et viktig korrektiv til fagdommerne, særlig i kraft av sin livserfaring. Departementet er av den klare oppfatningen at meddomsrettens sammensetning bør sikre et sterkt lekdommerinnslag.

Departementet går videre inn for at lagmannsrettens sammensetning skal være den samme ved alle fullstendige anker, uavhengig av strafferamme eller andre forhold. Departementet kan ikke se at det i disse sakene er tungtveiende hensyn som taler for å skille mellom alvorlige og mindre alvorlige saker. Departementet mener dessuten at grensen mellom to former for meddomsrett ved fullstendige anker vil være vanskelig å trekke, selv om en anvender flere avgrensningskriterier enn kun strafferammen. Under enhver omstendighet taler systemhensyn for så få særordninger som mulig. Samme sammensetning av meddomsretten i alle fullstendige ankesaker vil representere en retts teknisk forenkling og legge til rette for en robust og oversiktlig prosessordning.

Når det gjelder det samlede dommerkollegium, er det etter departementets syn ikke klare holdepunkter for at en sammensetning med flere enn syv dommere vil gi riktigere avgjørelser og styrke rettssikkerheten. Etter det departementet er kjent med, er det heller ikke reist kritikk av betydning mot gjeldende dommerkollegium på syv dommere i fullstendige anker som ikke behandles med lagrette. Dessuten vil et større kollegium enn syv, der alle skal delta i alle avgjørelser som treffes, være mer tungrodd. Når departementet ikke har klare holdepunkter for at en større forsamling enn syv gir en mer rettssikker behandling av saken, er det ikke grunnlag for å gå inn for en tallmessig utvidelse av meddomsretten. Departementet er dessuten enig med et samlet utvalg i at «et dommerkollegium på syv medlemmer gir et tilstrekkelig tungt og verdig uttrykk, som passer med den stemning av høytid og alvor lagmannsretten bør symbolisere ved behandlingen av skyldspørsmålet i en straffesak», jf. NOU 2011: 13 punkt 9.8.4 side 130. Departementet ser også faren for at et for stort dommerkollegium kan føre til at lekdommerne i større grad vil vegre seg for å gi uttrykk for sin mening under rådslagningen. Departementet ser heller ikke bort fra at det kan være mer belastende for aktørene å forklare seg for retten dersom dommerkollegiet er stort, ikke minst for fornærmede i saker av særlig krenkende art.

Selv om økonomiske hensyn ikke er et avgjørende argument, vil en sammensetning med flere enn syv dommere også være mer ressurskrevende og vanskelig la seg forsvare for behandling

av fullstendige ankesaker i det nedre sjikt. En større meddomsrett vil også medføre at lagmannsrettene – så langt det er mulig – i større grad må bygges om. Ifølge opplysninger departementet har innhentet fra Domstoladministrasjonen, vil en modell med flere enn syv personer ved dommerbordet medføre at de fleste retts-salene i lagmannsrettene som benyttes til meddomsrettssaker/lagrettesaker, må bygges om. Dette vil være kostbart. Etter departementets syn er det ikke et alternativ at lekdommerne sitter på lagrettens nåværende plasser. Departementet er enig med et samlet utvalg i at det vil gi et uheldig signal om fagdommerne sitter på podiet, mens meddommerne sitter nede i salen. I en meddomsrett hvor fagdommerne og lekdommerne er likeverdige, bør likheten også komme til uttrykk ved at hele dommerkollegiet sitter ved dommerbordet. Siden departementet går inn for at lagmannsrettens sammensetning skal være den samme ved alle fullstendige anker, vil en løsning der lekdommerne sitter atskilt fra fagdommerne uansett kreve store ombygginger.

Departementet mener etter dette at retten ikke bør settes med flere enn syv dommere. De aktuelle alternativene vil da være å sette retten med to fagdommere og fem lekdommere eller med tre fagdommere og fire lekdommere, slik sammensetningen er i dag.

Departementet har vært i tvil om hvilken løsning som bør velges, men har etter en bred og samlet vurdering falt ned på meddomsrettsfraksjonens forslag om at lagmannsretten i fullstendige anker skal settes med to fagdommere og fem lekdommere.

Departementet har vurdert innvendingene fra enkelte høringsinstanser mot at retten skal settes med to fagdommere, herunder at en sammensetning med tre fagdommere er nødvendig for å gi retten tilstrekkelig juridisk kompetanse, og at retten blir særlig sårbar ved forfall hos en av fagdommerne. Departementet er i tvil om hvor langt innvendingene rekker.

En ordning med to fagdommere har vært prøvd ut i lagmannsretten tidligere, og departementet har ikke holdepunkter for at ordningen skapte særlige utfordringer. I perioden fra 1990 til to-instansreformen i 1995 ble lagmannsretten i saker om fornyet behandling av skyldspørsmålet i dommer fra tingretten, satt som meddomsrett med to fagdommere og tre meddommere, såkalt «liten meddomsrett». Samme prosessform ble valgt for saker som ble behandlet på ny etter til-sidesettelse av juryens kjennelse. Hovedbegrunnelsen for å velge to fagdommere var effektivitets-

og ressurs-hensyn, samtidig som ordningen ble funnet fullt ut betryggende. Innvendinger under høringen om svekket juridisk kompetanse, mulig økt antall anker til Høyesterett, at det kunne være vanskelig for meddommerne å ta stilling dersom to fagdommere var uenige, og at det ville være vanskelig å fortsette saken hvis en fagdommer fikk forfall, ble ikke funnet tilstrekkelig tungtveiende av departementet. Justiskomiteen var enig og betegnet ordningen som fullt ut betryggende, jf. Innst. O. nr. 106 (1988–89) side 5. Det vises til Juryutvalgets omtale av dette i NOU 2011: 13 punkt 9.8.2 side 126–127.

Departementet er enig i at en sammensetning med tre fagdommere vil være sterkere rent juridisk, men mener som meddomsrettsfraksjonen at to fagdommere vil gi retten den nødvendige juridiske kompetanse.

Spørsmålet om saken bør fortsette med bare én fagdommer ved forfall, slik domstoloven § 15 åpner for, vil måtte avgjøres av den samlede rett og bero på en totalvurdering. Hvis retten kommer til at fortsatt pådømmelse ikke vil være forsvarlig, for eksempel fordi saken reiser spesielt kompliserte spørsmål, vil den kunne utsettes eller begynnes på nytt med fulltallig rett. I tilknytning til spørsmålet om fagdommerforfall vil departementet også vise til domstoloven § 12 tredje ledd, som gir adgang til i vidløftige saker å bestemme at et varamedlem for fagdommerne skal følge forhandlingene og tre inn i retten om noen av fagdommerne får forfall. Departementet vil ikke foreslå endringer i bestemmelsen, og den må kunne anvendes også ved en sammensetning med to fagdommere. En varafagdommer kan være særlig aktuelt når saken går over lang tid, og spesielt i tider med økt risiko for sykdom. Departementet ser ikke bort fra at denne adgangen kan komme til å bli benyttet noe oftere enn i dag, dersom antallet fagdommere reduseres fra tre til to.

Når det gjelder saker som har vært behandlet med forsterket rett i tingretten (to fagdommere og tre meddommere), kan det innvendes at lagmannsretten bør settes med flere fagdommere enn to. Selv om departementet har forståelse for synspunktet, ikke minst av systemhensyn, mener departementet at en ordning der en avgjørelse av skyldspørsmålet mot tiltalte krever minst fem av syv stemmer, gir en mer robust og rettssikker behandling av saken enn gjeldende ordning for tingretten. I tillegg vil tiltalte i alle meddomsrettsaker i tingretten kunne dømmes mot fagdommernes stemmer, mens det i lagmannsretten – etter forslaget her – fortsatt vil være et krav at både meddommere og minst én fagdommer har

funnet tiltalte skyldig, jf. punkt 6.2 nedenfor. Samlet mener departementet at en meddomsrett på syv medlemmer, i saker som har vært behandlet med forsterket rett i tingretten, innebærer en forsterkning ved overprøvingen av skyldspørsmålet i lagmannsretten.

Departementet ser at det også er andre fordelere ved at retten settes med tre fagdommere, som å unngå stemmelikhet mellom fagdommerne. Tre fagdommere er også den normale sammensetningen av lagmannsretten i andre saker. I avveiningen mellom å styrke lekmannselementet og å beholde tre fagdommere, har departementet likevel falt ned på at sistnevnte må vike.

Departementet er enig med et samlet utvalg i at prosessordningen som skal tre i stedet for lagrette, må ha et betydelig lekmannsinnslag. Dette er også en forutsetning for Stortingets anmodningsvedtak. Et sterkt innslag av lekdommere vil gi lagmannsretten bred kompetanse og sikre at allmennheten er godt representert. Dersom meddomsretten settes sammen slik at lekdommerne er i betydelig flertall – slik som ved ordningen to fagdommere og fem meddommere – mener departementet at hensynet er godt ivaretatt. Styrkeforholdet mellom fagdommere og lekdommere vil da forskyves i lekdommernes favør sammenliknet med gjeldende meddomsrettssammensetning. En meddomsrett bestående av tre fagdommere og fire meddommere gir en relativ meddommerinnflytelse på ca. 57 prosent, mens en sammensetning med to fagdommere og fem meddommere gir en relativ meddommerinnflytelse på ca. 71 prosent. Med fem meddommere mot to fagdommere vil overtallet bli så stort at lekdommergruppen blir klart dominerende. En domfellelse vil dessuten forutsette at et flertall av lekdommerne har stemt for skyld, i motsetning til ved dagens meddomsrettssammensetning der det er tilstrekkelig at halvparten av lekdommerne har gått inn for det. Dette elementet fra juryordningen blir således videreført og styrker lekmanndeltakelsen.

Sentralt for departementet har også vært meddomsrettsfraksjonens argument om at dersom meddomsretten skal erstatte juryordningen i alvorlige straffesaker, kan en løsning med fire meddommere bli oppfattet som en for sterk reduksjon av antallet lekdommere holdt opp mot antallet fagdommere. Det er viktig at ordningen som trer i stedet for juryordningen, har den nødvendige legitimitet og tillit i befolkningen. En meddomsrettsordning med tre fagdommere og fire meddommere i alle fullstendige anker kan bli oppfattet som en for radikal omlegging ved opphevingen av juryordningen.

Departementet vil dessuten være lydhør for tilbakemeldinger, ikke minst fra lagmannsrettene selv, om de praktiske virkningene av ordningen med to fagdommere og fem meddommere etter at den har virket en stund. Departementet legger til grunn at en eventuell senere omlegging til tre fagdommere og fire meddommere uansett ikke vil medføre store lovgivningsmessige eller administrative utfordringer.

På denne bakgrunn foreslår departementet at retten i de fullstendige ankesakene settes med to fagdommere og fem meddommere, jf. forslag til endringer i straffeprosessloven § 332.

For militære straffesaker i krigstid, jf. straffeprosessloven § 466 annet ledd, går departementet inn for å videreføre gjeldende rett, det vil si sammensetningen med tre fagdommere og fire militære meddommere. En bredere vurdering av om det er grunnlag for en annen sammensetning også i disse sakene, vil bli foretatt i forbindelse med oppfølgingen av NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov.

3.6.3 Anker over straffutmålingen

For departementet er det ikke aktuelt med en ren fagdommersammensetning i alle straffutmålingsanker. Behovet for demokratisk kontroll med domstolenes virksomhet gjør seg gjeldende også ved avgjørelsen av spørsmål om straff.

Departementet ser at det er hensyn som taler for lekdommerinnslag i alle straffutmålingsanker, slik et samlet Juryutvalg går inn for, jf. NOU 2011: 13 punkt 9.7.3 side 124–125. Utmåling av straff er sterkt knyttet til den alminnelige rettsfølelsen. Lekdommere bidrar til kontakt mellom rettspleien og allmennheten og har betydning for rettsavgjørelsens legitimitet.

På den annen side tar departementet i betraktning at utmåling av straff hører til et område hvor fagdommernes juridiske vurdering og skjønn ofte vil være avgjørende. Selv om det i den konkrete saken alltid er rom for et individuelt skjønn, vil straffutmålingen i stor grad bestå i å tilpasse straffen i den enkelte saken til det alminnelige straffutmålingsnivået, slik dette er fastlagt særlig ved Høyesteretts avgjørelser. Den konkrete utmåling av straffen vil i siste instans kunne avgjøres av fagdommere i Høyesterett.

Hensynet til å unngå særordninger taler for at dommersammensetningen skal være lik for alle anker over straffutmålingen, på samme måte som for forslaget for de fullstendige ankesakene. Departementet mener imidlertid at det vil føre for langt om alle straffutmålingsanker skal settes med

lekdommere. Som påpekt av flere høringsinstanser, vil bruk av meddommere i de mindre alvorlige utmålingsankene føre til økt bruk av ressurser som neppe står i forhold til det man kan oppnå i form av en mer betryggende overprøving av tingrettens straffutmåling. Departementet peker dessuten på at effektivitetshensyn taler for å unnlate meddommere i de mindre alvorlige sakene. At saken behandles hurtig, er av sentral betydning for tiltaltes rettsikkerhet og ønskelig for sakens øvrige aktører.

Departementet har etter en samlet vurdering blitt stående ved at hovedlinjene i gjeldende rett om sammensetningen av lagmannsretten ved behandling av straffutmålingsanker bør videreføres. For å harmonisere med sammensetningen i de fullstendige ankesakene, går departementet inn for at retten i de såkalte seksårssakene settes med to fagdommere og fem lekdommere, og ikke med tre fagdommere og fire lekdommere som etter gjeldende rett. I de øvrige straffutmålingsankene skal lagmannsretten settes med tre fagdommere som i dag.

Det er et spørsmål hvor en bør trekke grensen for når en straffutmålingsanke skal behandles med lekdommere. Den gjeldende grensen på seks

års fengsel er etter departementets syn et egnet utgangspunkt, men fremstår noe tilfeldig og strekker trolig heller ikke helt til som kriterium. Straffetrusselen gjenspeiler ikke alltid sakens alvor. Den utmålte straffen kan dessuten variere betydelig, og i mange tilfeller være høyere for saker med lavere strafferamme enn for seksårssakene. Grensen bør også ses i sammenheng med reglene om ankesiling. Det er automatisk ankebehandling for bevisanker der strafferammen er fengsel i mer enn seks år, jf. straffeprosessloven § 321. Straffeprosessutvalget har foreslått at den ubetingede ankeretten ikke skal videreføres, og at alle saker skal siles etter et generelt vilkår, se NOU 2016: 24 punkt 20.4.4.3 side 445. I likhet med spørsmålet om når en straffutmålingsanke skal behandles med lekdommere, er det for silingsspørsmålet ikke gitt hvor en eventuell grense skal trekkes. Departementet går inn for at grensen for når lekdommere skal delta ved anke over straffutmålingen, inntil videre videreføres som i dag, og at spørsmålet vurderes nærmere, og i sammenheng med regelverket for øvrig, ved oppfølgingen av Straffeprosessutvalgets utredning.

4 Tilkalte dommere og ekstraordinære lagdommere

4.1 Gjeldende rett

Det følger av domstolloven § 10 annet ledd at lagmannsretten kan settes med tilkalte dommere fra tingrettene og fra lagmannsrettene i et annet lagdømme. Adgangen omfatter konstituerte dommere, herunder ekstraordinære lagdommere, jf. domstolloven §§ 52, 55 e og 55 f. Ekstraordinære lagdommere er som regel pensjonerte dommere, som etter utnevnelse får gjøre tjeneste i retten i enkeltsaker frem til de fyller 73 år. Etter domstolloven § 10 annet ledd tredje punktum kan det i hver sak bare delta én tilkalt dommer eller én pensjonist som er konstituert etter § 55 f, med mindre en av lagmannsrettens ordinære dommere uventet får forfall.

4.2 Juryutvalgets forslag

Det følger av Juryutvalgets felles forutsetninger at dersom meddomsretten skal bestå av to fagdommere, skal begge dommerne være faste, jf. NOU 2011: 13 punkt 9.8.3 side 128. Om dette uttaler et samlet utvalg på side 129:

«Bruken av tilkalte og ekstraordinære dommere er ikke uten prinsipielle betenkeligheter som særlig ble drøftet på bred basis av Domstolkommisjonen. Domstolkommisjonen foreslo å avvikle ordningen med ekstraordinære lagdommere, men videreføre adgangen til å tilkalle førsteinstansdommere med den begrensning at det bare kunne delta én i hver sak. Kommisjonen la vekt på at det dermed i alle saker ville være et flertall av faste lagdommere. Selv om det ikke fremgår av ordlyden, bygger regelen derfor klart på den forutsetning at det deltar tre fagdommere i saken. Hvis én dommer sløyfes, bør det være «ekstradommeren».

Unntaket i domstolloven for det tilfelle at en lagdommer får «uventet forfall» før anke-

forhandlingen, bør beholdes. I praksis benyttes tilkalte eller ekstraordinære dommere som tredje dommer i et stort antall straffesaker i dag. Å redusere antall dommere fra tre til to er mindre betenkelig når det fortsatt vil delta to faste lagdommere i saken.»

Det fremgår av meddomsrettsfraksjonens forslag at fraksjonen anser det som en «høyst velkommen bieffekt» at deres forslag om to fagdommere i lagmannsretten reduserer behovet for bruk av tilkalte og ekstraordinære lagdommere.

4.3 Høringsinstansenes syn

Domstoladministrasjonen er eneste instans som uttaler seg uttrykkelig om bruk av tilkalte og ekstraordinære dommere og mener som utvalget at dersom meddomsretten settes med to fagdommere, bør begge være faste.

4.4 Departementets vurdering

Departementet slutter seg til utvalgets syn på bruken av tilkalte og ekstraordinære dommere når meddomsretten settes med to fagdommere. Ekstraordinære lagdommere og tilkalte dommere utgjør i dag et sentralt bidrag til gjennomføringen av straffesaker i lagmannsrettene. Når antallet fagdommere reduseres fra tre til to, er det imidlertid mest betryggende at begge er faste. Ved eventuelt forfall hos rettens leder er det dessuten hensiktsmessig at den gjenværende fagdommeren kan administrere retten, jf. domstolloven § 12 første ledd annet punktum, noe en tilkalt tingrettsdommer og ekstraordinær lagdommer ikke kan, jf. Bøhn, *Domstolloven Kommentarutgave* (2013) side 63. Departementet går etter dette inn for å endre domstolloven § 10 i tråd med utvalgets forslag.

5 Lekdommerdeltakelse ved forening av anker

5.1 Gjeldende rett

Dommersammensetningen ved forening av anker følger av straffeprosessloven § 332 annet ledd. Når bare enkelte spørsmål i en forent sak krever meddommere, følger det av første punktum at meddommerne ikke skal delta ved avgjørelsen av anker over saksbehandlingen og anker over lovanvendelsen under skyldspørsmålet. Etter bestemmelsens annet ledd annet punktum skal meddommerne delta ved behandling av straffespørsmålet og saksomkostninger for alle de straffbare forholdene som ankeforhandlingen omfatter.

5.2 Juryutvalgets forslag

Det følger av Juryutvalgets felles forutsetninger at alle rettens medlemmer skal delta med én stemme i alle avgjørelser som treffes i samme ankeforhandling, jf. NOU 2011: 13 punkt 9.8.3 side 127.

Utvalget uttaler i en utfyllende merknad til denne forutsetningen på side 128–129:

«Med to fagdommere i meddomsretten, vil ankene etter dagens regler ikke kunne forenes med mindre fagdommersaken avgjøres av to fagdommere. Dette er uheldig. Den mest nærliggende løsningen er at meddommerne deltar også i den begrensede anken med fagdommere. Utvalget finner ikke at det er tungtveiende innvendinger mot dette. I alle meddomsrettsaker deltar meddommerne i avgjørelsen av de prosessuelle spørsmål som treffes under ankeforhandlingen, og de tar standpunkt til lovanvendelsen under skyldspørsmålet i alle fullstendige ankesaker. En slik kombinasjon av ankesaker vil uansett forekomme sjelden.

At meddommerne vil overstemme enige fagdommere i rent juridiske spørsmål, er lite sannsynlig. Er fagdommerne uenige, får hver av lekdommerne gjøre seg opp en mening på grunnlag av partenes prosedyrer og argumentasjonen fra fagdommerne. Både partsrepresentanter og fagdommere vil måtte forklare

problemstillingene slik at meddommerne kan delta i avgjørelsen. Som sikkerhetsventil kan dommen ankes til Høyesterett.

Selv om behovet ikke er like stort, er utvalgets medlemmer enige om å gå inn for denne løsningen også for det alternativ at tre fagdommere skal delta i meddomsretten. Selv om lagmannsretten er beslutningsdyktig med tre fagdommere, er det ugunstig at meddommerne sitter på sidelinjen ved behandlingen av spørsmål de ikke skal delta i. Det kan oppleves som ekskluderende ikke å få delta i enkelte sider ved saken.

Fremstår det som uhensiktsmessig å forene en saksbehandlings- eller lovanvendelsesanke med en bevisanke eller straffutmålingsanke med meddommere, er det hjemmel for å dele sakene og behandle dem hver for seg.»

Departementet legger til at også Straffeprosessutvalget går inn for at meddommerne skal delta ved avgjørelsen av alle spørsmål i saken, jf. NOU 2016: 24 punkt 11.5.3.3 side 240.

5.3 Høringsinstansenes syn

Agder lagmannsrett og *Borgarting lagmannsrett* har uttalt seg om dommersammensetningen ved forening av anker. Begge instanser slutter seg til Juryutvalgets forslag.

5.4 Departementets vurdering

Departementet mener som utvalget at lekdommerne bør delta i behandlingen av alle spørsmål som skal avgjøres under ankeforhandlingen.

Departementet har lagt vekt på at det vil være uheldig om to fagdommere alene skal behandle enkelte anker. En dommersammensetning som kan gi stemmelikhet, bør i alle tilfeller unngås. Særregler, slik som straffeprosessloven § 35 annet ledd annet punktum om stemmelikhet etter forfall, bør bare få anvendelse i unntakstilfeller. Noe annet vil gi straffesaksbehandlingen et vilkår-

lig preg. Videre er det prosessøkonomisk gunstig at «rene» saksbehandlings- og lovanvendelsesanker kan forenes med øvrige anker. I likhet med Juryutvalget mener departementet dessuten at det er prinsipielt riktig at lekdommerne ikke ekskluderes fra enkelte avgjørelser i saken.

Departementet går på denne bakgrunn inn for å oppheve begrensningen i straffeprosessloven § 332 annet ledd første punktum og gjøre det klart at meddommerne deltar i alle spørsmålene sakene omfatter.

6 Saksbehandlingen i meddomsrettssaker

6.1 Rådslagning

Etter *gjeldende rett* holdes rådslagning i meddomsrettssaker for stengte dører, jf. straffeprosessloven § 31. Forhandlingene ledes av lagmannen eller den lagdommer som tjenestegjør for vedkommende, jf. straffeprosessloven § 32 jf. domstolloven § 12. Lekdommerne får veiledning om rådslagningen av lederen. Det er ikke gitt nærmere retningslinjer for gjennomføringen av rådslagningen.

Meddomsrettsfraksjonen har i NOU 2011: 13 tatt opp spørsmålet om det er behov for nærmere regler for gjennomføringen av domskonferanser, jf. punkt 10.3.1.1 side 167. Fraksjonen peker på at det ikke er påvist et behov for slike regler utover det som fremgår av straffeprosessloven kapittel 5 og som følger av god dommerskikk, og viser videre til at en nærmere utredning av behovet for å regulere gjennomføringen av domskonferansene i meddomsrettssaker under enhver omstendighet bør gjøres samlet for første og annen instans.

Under høringen har *Borgarting lagmannsrett* understreket følgende:

«[E]n rådslagning må legges opp slik det er mest hensiktsmessig for å behandle de retts- og bevissspørsmål den aktuelle saken reiser. Det er således behov for fleksibilitet. En instruks kan derfor lett bli for rigid hvis den skal inneholde mer enn rene selvfølgeligheter (som at rettens leder skal gjennomgå prinsippene om bevisbyrde og beviskrav samt understreke hva det kan legges vekt på ved avgjørelsen, jf. straffeprosessloven § 305). Som meddomsrettsfraksjonen i utvalget fremholder, er det heller ikke påvist noe behov for å regulere rådslagningen i meddomsrettssaker. Likevel ser Borgarting lagmannsrett at det kan være ønskelig med en noe større ensartethet i måten rådslagninger legges opp på. En avventer derfor et eventuelt forslag fra departementet. Retningslinjer for gjennomføring av rådslagningen i meddomsrettsaker vil for øvrig ha størst betydning for tingrettene.»

Departementet er i hovedsak enig i det som er fremholdt av Juryutvalgets meddomsrettsfraksjon og under høringen og foreslår i denne omgang ingen endringer i reglene om rådslagning. Departementet kommer tilbake til spørsmålet ved oppfølgingen av NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov.

6.2 Stemmegivning

Etter *gjeldende rett* kreves det i lagrettesaker tilslutning fra minst syv av ti lekdommere og to av tre fagdommere for å kjenne tiltalte skyldig, jf. straffeprosessloven §§ 372 og 376 c. I meddomsrettssaker er kravet minst fem av rettens syv medlemmer, jf. § 35.

Et samlet Juryutvalg går inn for å opprettholde kravet om kvalifisert flertall for domfellelse, jf. NOU 2011: 13 punkt 8.11 side 109. I tillegg skal det være en forutsetning for sammensetningen av meddomsretten at en avgjørelse av skyldspørsmålet som går imot tiltalte, må ha tilslutning fra minst to lekdommere og minst én fagdommer («den doble rettssikkerhetsgarantien»), jf. punkt 9.8.3 side 129. Det foreslås ingen endringer i stemmegivningen for øvrig.

Under høringen har *Borgarting lagmannsrett* uttalt at det fortsatt bør være et krav om kvalifisert flertall for avgjørelse av skyldspørsmålet til ugunst for siktede:

«Dersom retten består av sju dommere (3+4 eller 2+5) bør kravet, som nå, være fem stemmer. Ved 3+4 sikrer man da også at minst en fagdommer må stemme for skyld for at dette skal bli resultatet.»

Gulating lagmannsrett viser til at gjeldende ordning sikrer meddommernes innflytelse ved reglene om kvalifisert flertall, og at «[d]ette er en god regel som etter lagmannsrettens oppfatning bør beholdes».

I likhet med et samlet utvalg mener departementet at det bør stilles krav om kvalifisert flertall for domfellelse. Det har ikke kommet frem

synspunkter under høringen som endrer departementets oppfatning på dette punktet. Departementet er videre enig med utvalget i at det ville være betenkelig av hensyn til uskyldspresumsjonen og risikoen for uriktig domfellelse å nøye seg med simpel stemmeovervekt. Et krav om enstemmighet vil på den annen side være for strengt og svekke effektiviteten i strafferettshåndhevelsen. En ordning der minst fem av rettens syv medlemmer må stemme for domfellelse, gir god sikkerhet mot uriktige domfellelser. Stemmekravet foreslås derfor videreført som i dag.

Med dagens sammensetning av meddomsretten vil en avgjørelse av skyldspørsmålet som går imot tiltalte, ha tilslutning fra minst to leddommere og én fagdommer. Det vil ellers ikke være mulig å oppnå fem stemmer for domfellelse. Den doble rettssikkerhetsgarantien er dermed oppfylt. Departementet mener som utvalget at også denne ordningen bør videreføres av hensyn til en robust og rettssikker avgjørelse av skyldspørsmålet. Høringen har ikke gitt grunnlag for å se annerledes på spørsmålet. For å sikre at en avgjørelse til ugunst for tiltalte fortsatt må ha tilslutning fra minst én fagdommer når meddomsretten settes med to fagdommere og fem meddommere, må dette fremgå uttrykkelig av loven, jf. forslag til endring av straffeprosessloven § 35 første ledd annet punktum. Departementet kan imidlertid ikke se at det er behov for å lovfeste et krav om at også minst tre meddommere må stemme for skyld, slik meddomsrettsfraksjonen foreslår. Dette vil følge direkte av kravet om kvalifisert stemmeflerhet.

6.3 Øvrige saksbehandlingsregler

Departementet går i denne proposisjonen ikke inn for å endre saksbehandlingsreglene for meddomsrettssaker i lagmannsretten utover det som fremkommer ovenfor. En bred og helhetlig vurdering av behovet for endringer, herunder om separat rådslagningsrett for meddommerne, avstemning ved straffutmålingen etter å ha stemt for friinnelse og muligheten for skriftlig behandling av ankesaker, vil foretas i tilknytning til oppfølgingen av NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov. En vurdering av saksbehandlingsreglene bør under enhver omstendighet skje samlet for første- og annen instans.

Departementet vil likevel bemerke at en ikke har merket seg kritikk mot de gjeldende saksbehandlingsreglene for saker som går for meddomsrett og legger til grunn at det er uproblematisk at reglene – i hvert fall inntil departementet har vurdert dem i en bredere kontekst i forbindelse med ny straffeprosesslov – kan få anvendelse også for sakene som i dag behandles med lagrette. Dette innebærer at saker som i dag går for lagrette, skal behandles på samme måte som øvrige fullstendige ankesaker for lagmannsretten. Departementet ser heller ikke grunn til å endre reglene om ankesiling nå. Også dette vil bli vurdert i forbindelse med departementets oppfølging av Straffeprosessutvalgets utredning.

7 Økonomiske og administrative konsekvenser

Lagmannsrettene behandler årlig om lag 320 anker over skyldspørsmålet i såkalte seksårs-saker. Bruk av meddomsrett i slike saker vil åpenbart medføre mindre bruk av ressurser. At færre lekfolk gjør tjeneste, er kostnadsbesparende både for den enkelte saken og samfunnet generelt. Det vil dessuten redusere rettens administrasjon betraktelig.

En lagrettesak antas å være mer tidkrevende enn behandling av en tilsvarende sak med meddomsrett, blant annet på grunn av lagrettens rådslagning og særskilte skyldprosedyrer. En arbeidsgruppe nedsatt ved Borgarting lagmannsrett konkluderte med at avviklingen av en lagrettesak som hovedregel vil ta en halv til én dag lenger enn en tilsvarende sak behandlet med meddomsrett, jf. NOU 2011: 13 punkt 8.13 side 113. Etersom det hefter usikkerhet ved hvor omfattende tidsbesparelsen vil bli, tar departementet et forsiktig utgangspunkt og legger til grunn at en meddomsrettsbehandling av saker som i dag går for lagrette, gjennomsnittlig vil pågå en halv dag kortere. I tillegg kommer reduserte kostnader ved at saker ikke lenger vil undergis ny behandling etter tilsidesettelse av lagrettens kjennelse. Bruk av to fagdommere fremfor tre antas også å medføre ressursbesparelser, særlig ved at det frigjøres tid for dommerne som kan allokere til andre gjøremål i domstolen. Ekstraordinære lagdommere som tredjedommer benyttes imidlertid i mange straffesaker i dag, noe som gir lavere kostnader enn ved bruk av «ordinære» lagdommere.

Samlet innsparing på statsbudsjettets kap. 410 Tingrettene og lagmannsrettene, post 01, anslås etter dette til om lag syv millioner kroner årlig.

I tillegg vil forslaget innebære innsparinger på kap. 414 Forlikråd og andre domsutgifter, post 01. Den viktigste blant disse er reduserte utgifter til lekdommere. I lagrettesaker møter det 16 lekfolk ved forhandlingens begynnelse, hvorav ti trekkes ut til å behandle skyldspørsmålet, og fire av disse er med på eventuelt å behandle straffutmålingen. I meddomsrettssaker møter det seks lekfolk ved forhandlingens begynnelse, hvorav fire blir med i saken.

Etter Domstoladministrasjonens beregninger vil en overgang fra ti (ved lagrettebehandling) og fire (ved meddomsrettsbehandling) til fem meddommere for alle fullstendige anker, føre til en innsparing på om lag åtte millioner kroner til utgifter til meddommere. Tallet omfatter ikke besparelser som følge av at sakene vil være av kortere varighet, noe som også vil føre til reduserte kostnader til meddommere. I tillegg vil kostnadene til meddommere og vitner mv. reduseres som følge av at saken ikke lenger vil undergis ny behandling med meddomsrett etter tilsidesettelse.

Samlet innsparing på statsbudsjettets kap. 414 Forlikråd og andre domsutgifter, post 01, vil etter departementets vurdering være anslagsvis ti millioner kroner årlig.

Endringen vil også medføre reduserte utgifter til forsvarere, bistandsadvokater, sakkyndige og tolker. Dette skyldes forventet reduksjon i tidsbruk, samt at sakene ikke lenger vil undergis ny behandling med meddomsrett etter tilsidesettelse. Samlet innsparing under kap. 466 Særskilte straffesaksutgifter, post 01, vil være anslagsvis to millioner kroner årlig.

Den samlede besparelsen sammenliknet med dagens system dersom retten settes med to fagdommere og fem lekdommere ved alle fullstendige anker i straffesaker for lagmannsretten, kan etter dette grovt anslås til å være om lag 19 millioner kroner årlig. Det hefter imidlertid usikkerhet ved beløpet, særlig med hensyn til kostnadsreduksjon som følge av tidsbesparelse.

Av sammensetningsmodellene for bevisanker som Juryutvalget anså for å være aktuelle, vil trolig en sammensetning med to fagdommere og fem lekdommere være den som gir størst besparelser.

Departementet antar at en kostnadsbesparelse ved en overgang fra tre pluss fire til to pluss fem dommere i straffutmålingsanker, vil være begrenset.

Selv om det også i dag er plass til syv dommere ved dommerbordet i juriesalene, må det en viss ombygging til for at disse salene skal fungere tilfredsstillende for forhandlinger med meddomsrett. Et grovt anslag fra Domstoladministrasjonen tilsier at en overgang til meddomsrett – forutsatt

at ikke flere enn syv personer skal sitte ved dommerbordet – vil medføre ombyggingskostnader på omlag seks millioner kroner.

Departementet har vurdert om en overgang til meddomsrett med to fagdommere og fem lekdommere vil kunne føre til en endring i antall anker til Høyesterett og funnet spørsmålet vanskelig. På den ene siden vil færre fagdommere kunne tilsi flere anker, men på den annen side vil man ikke lenger kunne anke over feil knyttet til de særskilte prosessuelle kravene for lagrettebehandling. Etter straffeprosessloven § 306 tredje ledd kan det i lagrettesaker til skade for siktede ikke ankes over lovanvendelsen hva gjel-

der skyldspørsmålet, med mindre anken grunnes på at den protokollerte redegjørelsen fra rettens leder om rettssetningene har vært uriktig. Dette er ikke tilfellet i meddomsrettssaker. Hvilken betydning en slik endring vil få, er det imidlertid vanskelig å anslå. Departementet finner samlet sett ikke å kunne legge til grunn at forslaget her vil innebære en vesentlig økning i antall anker til Høyesterett.

Meddomsretten er en velkjent ordning i lagmannsrettene. Departementet legger til grunn at det ikke vil medføre særskilte administrative utfordringer for lagmannsrettene å behandle også de alvorligste straffesakene i meddomsrett.

8 Merknader til de enkelte bestemmelsene

8.1 Til endringene i domstolloven

Til § 10

Etter *annet ledd femte punktum* kan ingen av de to fagdommerne være tilkalt dommer eller ekstraordinær lagdommer. Se for øvrig punkt 4 i de alminnelige motivene. Unntaket for uventede forfallstiller er videreført også ved en sammensetning med to fagdommere.

Til § 14

Alternativet om at lagmannsretten settes med lagrette, er tatt ut som følge av oppheving av juryordningen.

Til § 15

I *første ledd første punktum* er ordene «eller lagretens medlemmer» og «et lagrettemedlem eller» tatt ut som følge av oppheving av juryordningen.

Til § 32

Ordene «lagrettemedlemmer og heller ikke» er tatt ut som følge av oppheving av juryordningen.

Til § 52

Tredje punktum er opphevet som følge av oppheving av juryordningen.

Til fjerde kapittel

I overskriften til kapitlet er alternativet «utvalg av lagrettemedlemmer» fjernet som følge av oppheving av juryordningen.

Til § 64

I *første ledd* er henvisningen til utvalgene av lagrettemedlemmer fjernet som følge av oppheving av juryordningen.

Til § 66

I *første ledd første punktum* er henvisningen til utvalgene av lagrettemedlemmer fjernet som følge av oppheving av juryordningen.

Til § 66 a

I *første ledd første punktum* er henvisningen til utvalgene av lagrettemedlemmer fjernet som følge av oppheving av juryordningen.

Til § 67

I *første punktum* er henvisningen til utvalgene av lagrettemedlemmer fjernet som følge av oppheving av juryordningen.

Til § 69

I *første ledd første punktum* fjernes plikten for kommunen til å føre fortegnelse over de valgte lagrettemedlemmene som følge av oppheving av juryordningen.

Til § 75

Unntaket for vervet som lagrettemedlem er fjernet som følge av oppheving av juryordningen.

Til § 77

Kontroll med lagrettemedlemmer er tatt ut av forskriftshjemmelen som følge av oppheving av juryordningen.

Til § 79

Som følge av oppheving av juryordningen er lagrettemedlemmer i *første ledd* fjernet fra listen over personer det kan utveksles opplysninger om.

Til femte kapittel

I overskriften til kapitlet er ordet «lagrettemedlemmer» tatt ut som følge av oppheving av juryordningen.

Til § 85

I *første ledd* er ordet «lagrettemedlemmer» tatt ut som følge av oppheving av juryordningen.

Til § 86

I *annet ledd første punktum*, *tredje ledd første og annet punktum* samt *fjerde ledd første og annet punktum* er alle henvisninger til lagrettemedlemmer fjernet som følge av oppheving av juryordningen.

Til § 87

Bestemmelsen oppheves som følge av oppheving av juryordningen.

Til § 88

Fjerde ledd oppheves som følge av oppheving av juryordningen.

Til § 89

I *første og annet punktum* er henvisningene til lagrettemedlemmer tatt ut som følge av oppheving av juryordningen.

Til § 90

I *første ledd første og annet punktum* og *annet ledd annet punktum* er henvisningene til lagrettemedlemmer tatt ut som følge av oppheving av juryordningen.

Til § 91

I *første ledd innledningen* er ordet «lagrettemedlem» tatt ut som følge av oppheving av juryordningen.

Til § 93

Annet ledd om situasjoner der det er behov for å tilkalle ekstra lagrettemedlemmer, oppheves som følge av opphevingen av juryordningen. Som følge

av opphevingen av annet ledd, blir nåværende *tredje og fjerde ledd* annet og tredje ledd. I nåværende *fjerde ledd*, som blir tredje ledd, er henvisningen til lagrettemedlem tatt ut.

Til § 95

I *første ledd første punktum* er ordet «lagrettemedlemmer» tatt ut som følge av opphevingen av juryordningen.

Annet ledd første punktum om meddelelse til partene om lagrettelisten, oppheves som følge av opphevingen av juryordningen.

Til § 105 a

I *første ledd første punktum* er ordet «lagrettemedlem» tatt ut som følge av oppheving av juryordningen.

Til § 106

I *første punktum innledningen* er ordet «lagrettemedlem» tatt ut som følge av oppheving av juryordningen.

Til § 107

I *første og annet ledd* samt *tredje ledd første punktum* fjernes henvisningene til lagrettemedlem som følge av oppheving av juryordningen.

Til § 108

I *første punktum* fjernes henvisningen til lagrettemedlem som følge av oppheving av juryordningen.

Til § 110

I *første ledd* fjernes henvisningen til lagrettemedlemmer som følge av oppheving av juryordningen.

Til § 113

I *annet ledd* fjernes henvisningen til lagrettemedlem som følge av oppheving av juryordningen.

Til § 115

Henvisningen til lagrettemedlemmene fjernes som følge av oppheving av juryordningen.

8.2 Til endringen i beredskapsloven

Paragraf 11 oppheves som følge av oppheving av juryordningen.

8.3 Til endringene i straffeprosessloven

Til § 18

I *annet ledd første punktum nr. 1* er ordet «lagrettemedlemmenes» tatt ut som følge av oppheving av juryordningen.

Til § 35

Første ledd annet punktum, som omhandler stemmegivningen i saker som behandles med lagrette, oppheves og erstattes av en bestemmelse om at det kreves minst én fagdommerstemme for domfellelse («den doble rettssikkerhetsgarantien»). Dette er en videreføring av gjeldende rett, der en sammensetning med tre fagdommere og fire meddommere automatisk forutsetter minst én fagdommerstemme for skyld. Det ville ellers ikke være mulig å oppnå fem stemmer for domfellelse. Dersom regelen skal opprettholdes ved en sammensetning med to fagdommere og fem meddommere, må den inntas i loven. Om den nærmere begrunnelsen for regelen, vises det til punkt 6.2 i de alminnelige motivene.

Til § 37

Annet ledd om utarbeidelse av spørsmål til lagretten oppheves som følge av oppheving av juryordningen.

Til § 38

Fjerde ledd om utformingen av spørsmål til lagretten oppheves som følge av oppheving av juryordningen.

Til § 40

Første ledd om domsgrunnene for skyldspørsmålet i saker som er behandlet med lagrette, oppheves som følge av oppheving av juryordningen. Nåværende annet til sjetten ledd blir første til femte ledd. I *første ledd første punktum* er innledningen justert som følge av at gjeldende første ledd oppheves. Det tilsiktes ingen realitetsendringer.

Til § 41

Annet ledd annet punktum om lagrettemedlemmenes anonyme stemmegivning, oppheves som følge av oppheving av juryordningen.

Til § 45

Henvisningen i *fjerde punktum* til lagrettemedlemmer oppheves som følge av oppheving av juryordningen.

Til § 49

Annet ledd fjerde og femte punktum om gjenopptakelse av hovedforhandlingen i sak som er behandlet med lagrette, oppheves som følge av oppheving av juryordningen.

Til § 130 a

I *tredje ledd annet og fjerde punktum* er ordet «lagrettemedlemmer» fjernet som følge av oppheving av juryordningen.

Til § 306

Tredje ledd om anke over dommer av lagmannsretten i saker som er behandlet med lagrette, oppheves som følge av oppheving av juryordningen.

Til § 307

Annet ledd om anke over frifinnende dom av lagmannsretten i sak som er behandlet med lagrette, oppheves som følge av oppheving av juryordningen. Dette medfører en viss utvidelse av ankeadgangen sammenliknet med gjeldende rett.

Til § 332

Regelen om rettens sammensetning i *første ledd* er ny. Som følge av opphevingen av juryordningen skal lagmannsretten i alle saker som omfatter bevisvurderingen under skyldspørsmålet eller avgjørelse om straff eller rettsfølge som nevnt i § 2 første ledd nr. 1 for lovbrudd som etter loven kan medføre fengsel i mer enn seks år, settes med to fagdommere og fem meddommere. Det vises til departementenes vurderinger i de alminnelige motivene punkt 3.6. Juryordningen er avvirket gjennom oppheving av § 332 tredje ledd og kapittel 24 sammenholdt med endringene i § 332 første ledd.

Som den klare hovedregel skal retten ikke kunne settes med tilkalt dommer fra tingretten

eller ekstraordinær lagdommer i saker der det deltar to fagdommere, jf. forslaget til femte punktum i domstoloven § 10 annet ledd og merknaden til denne.

Når retten settes med et ulikt antall meddommere, følger det av domstoloven § 88 første ledd annet punktum at det skal avgjøres ved loddtrekning om den siste meddommeren skal være kvinne eller mann.

Selv om retten settes med to fagdommere, følger det av domstoloven § 15 første ledd at saken kan fortsette selv om inntil én fagdommer og inntil én meddommer får uventet forfall etter at ankeforhandlingen har begynt.

Endringen i *annet ledd* gjør det klart at i de tilfeller lagmannsretten i samme sak skal behandle en anke hvor retten skal settes med meddommere og en anke hvor retten skal settes med tre fagdommere, skal meddommerne delta ved avgjørelsen av alle ankene, herunder ved avgjørelsen av anke over saksbehandlingen og anke over lovanvendelsen under skyldspørsmålet. Disse ankene skal fortsatt kunne behandles i samme sak uten at avgjørelsen vil måtte treffes av to fagdommere alene, jf. nærmere om dette i punkt 5 i de alminnelige motivene. Endringen innebærer en utvidelse av hvilke avgjørelser meddommerne skal være med på ved forening av anker.

For militære straffesaker i krigstid, jf. straffeprosessloven § 466 annet ledd, videreføres gjeldende rett, det vil si sammensetningen med tre fagdommere og fire militære meddommere. En bredere vurdering av om det er grunnlag for en annen sammensetning også i disse sakene, vil bli foretatt i forbindelse med oppfølgingen av NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov.

I *tredje ledd* er unntaket for lagrettesaker fjernet som følge av oppheving av juryordningen.

Til kapittel 24

Kapitlet oppheves i sin helhet. Det vises særlig til punkt 2.3 og 3.6 ovenfor.

Til § 409

Som følge av at kapittel 24 foreslås opphevet, er henvisningen til kapitlet tatt ut.

8.4 Til endringen i jordskiftelova

I § 2-5 annet ledd fjerde punktum er henvisningen til lagrettemedlemmer tatt ut som følge av oppheving av juryordningen.

8.5 Til ikraftsettings- og overgangsbestemmelsen

Nr. 1 første punktum fastsetter at loven trer i kraft etter nærmere beslutning fra Kongen. *Annet punktum* åpner for at reglene settes i kraft til ulik tid.

Nr. 2 gir en alminnelig hjemmel for Kongen til å fastsette overgangsregler. Det bør gis overgangsregler i forbindelse med ikraftsettingen.

Ved ikraftsettingen vil det være saker som allerede er berammet og skal settes med lagrette kort tid etter lovens ikraftsetting og saker som ankefristen fortsatt løper for. Overgangsreglene må ta hensyn til dette. Det kan forekomme at påankede saker må gjennomføres svært lang tid etter innlevert anke. At det kan dukke opp saker som skal behandles med lagrette i lengre tid etter den generelle overgangen fra juryordning til meddomsrett, vil kunne by på praktiske og juridiske utfordringer. Departementet tar derfor sikte på en løsning som innebærer at det settes en absolutt frist for lagrettebehandling, og at fristen ikke settes for lang tid etter ikraftsettingstidspunktet.

Endringer i straffeprosessloven mv. (oppheving av juryordningen)

Justis- og beredskapsdepartementet

t i l r å r :

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et framlagt forslag til proposisjon til Stortinget om endringer i straffeprosessloven mv. (oppheving av juryordningen).

Vi HARALD, Norges Konge,

s t a d f e s t e r :

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak til lov om endringer i straffeprosessloven mv. (oppheving av juryordningen) i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag

til lov om endringer i straffeprosessloven mv. (oppheving av juryordningen)

I

I lov 13. august 1915 nr. 5 om domstolene gjøres følgende endringer:

§ 10 annet ledd femte punktum skal lyde:

I saker hvor retten skal settes med to fagdommere etter straffeprosessloven § 332 første ledd første punktum, kan ikke retten settes med en tilkalt dommer eller pensjonist som er konstituert etter § 55 f uten når en av lagmannsrettens dommere uventet får forfall.

Nåværende femte punktum blir nytt sjette punktum.

§ 14 skal lyde:

Lagmannsretten settes med meddommere i de tilfælde som straffeprosessloven, tvisteloven og jordskiftelova bestemmer.

§ 15 første ledd første punktum skal lyde:

Faar nogen av *rettens medlemmer* forfald, efterat hovedforhandlingen er begyndt, kan den fortsættes, uten at nogen tilkaldes isteden, saa længe der bare er en meddommer og bare en anden dommer mindre, end der egentlig skulde være.

§ 32 skal lyde:

Ektefeller, foreldre og barn, søsken eller noen, som er i like så nært svogerskap, må ikke samtidig sitte i retten som dommere *eller som rettsvitner*.

§ 52 tredje punktum oppheves.

Fjerde kapittel overskriften skal lyde:

4de kapittel. Utvalg av meddommere

§ 64 første ledd skal lyde:

I hvert lagsogn skal det for lagmannsrettssaker være to utvalg *av meddommere*, ett for kvinner og ett for menn.

§ 66 første ledd første punktum skal lyde:

Medlemmene til utvalgene *av meddommere* velges av kommunestyret selv hvert fjerde år.

§ 66 a første ledd første punktum skal lyde:

Oppstår i løpet av valgperioden særlige forhold som medfører at behovet for medlemmer til utvalgene *av meddommere* er klart større enn først beregnet, kan domstollederen bestemme at det skal velges flere medlemmer til utvalgene for resten av perioden.

§ 67 første punktum skal lyde:

Utvalgene *av meddommere* skal ha en allsidig sammensetning, slik at de best mulig representerer alle deler av befolkningen.

§ 69 første ledd første punktum skal lyde:

Fortegnelse over de *valgte meddommere* føres av kommunen.

§ 75 skal lyde:

De fritak for å overta ombud som er gitt i andre lover, gjelder ikke for vervet *som meddommer*.

§ 77 skal lyde:

Kongen kan gi forskrift om at Domstoladministrasjonen hvert halvår skal kontrollere om medlemmene av utvalgene *av meddommere* og skjønnsmedlemmer er innført i fortegnelsen i strid med § 72, herunder om adgang for Domstoladministrasjonen til å begjære vandelsvurdering etter reglene i politiregisterloven § 45.

§ 79 første punktum skal lyde:

Etter anmodning fra en domstol, kommune eller fylkeskommune skal politiet gi opplysning om siktelse, tiltale eller dom mot personer som er aktuelle ved valg *av meddommere*, skjønnsmedlemmer eller jordskiftemeddommere.

Femte kapittel overskriften skal lyde:

5te kapittel. Uttaking av meddommere og rettsvitner

§ 85 første ledd skal lyde:

Meddommere og varamedlemmer for meddommere trekkes til den enkelte sak etter reglene i §§ 86-92, med mindre vilkårene for tilkalling etter § 93 er til stede.

§ 86 annet til fjerde ledd skal lyde:

Meddommere og varamedlemmer for meddommere skal på tilfeldig måte trekkes blant alle som er registrert i utvalgene i den trekningskretsen der rettsmøtet skal holdes. Domstollederen kan beslutte at varamedlemmer for meddommere skal trekkes fra den kommune hvor rettsmøtet skal holdes eller de nærmeste kommuner.

Når et lagsogn eller domssogn er delt i flere trekningskretser, og det foreligger særlige grunner, kan en dommer i den enkelte sak beslutte *at meddommere* og varamedlemmer for meddommere skal trekkes fra en annen trekningskrets eller andre kretser innenfor domssognet eller lagsognet. Når det er nødvendig for å få uholdte *meddommere*, kan en dommer likeledes beslutte at det skal trekkes fra utvalg utenfor domssognet, lagsognet eller lagdømmet. Retten kan be vedkommende domstol foreta trekning utenfor domssognet eller lagdømmet eller gjøre det selv.

Den som har gjort tjeneste *som meddommer*, eller som har møtt frem til rettsmøte *som meddommer* eller varamedlem for slik uten å gjøre tjeneste, deltar ikke i trekningen til andre saker før domstolen neste gang begynner å trekke fra hele utvalget. I trekningen deltar heller ikke den som er trukket ut til å gjøre tjeneste *som meddommer* eller varamedlem til et rettsmøte som ennå ikke er holdt. Dersom det etter dette ikke er minst dobbelt så mange igjen i utvalget som det antallet som skal trekkes, skal det trekkes fra hele utvalget.

§ 87 oppheves.

§ 88 fjerde ledd oppheves. Nåværende femte ledd blir fjerde ledd.

§ 89 første og annet punktum skal lyde:

Ved trekningen kan en dommer bestemme at de *samme meddommerne* skal gjøre tjeneste i flere saker, dersom sakene skal behandles i umiddelbar sammenheng og det må antas at de til sammen ikke vil vare i mer enn ti dager. Dersom

det foreligger tungtveiende grunner, kan de *samme meddommerne* pålegges å gjøre tjeneste i flere saker i umiddelbar sammenheng også når det må antas at sakene vil vare i mer enn ti dager.

§ 90 første og annet ledd skal lyde:

Den som har gyldig fravær, plikter ikke å gjøre tjeneste *som meddommer* eller rettsvitne. Det samme gjelder den som har gjort tjeneste *som meddommer* i 15 dager eller mer i løpet av samme år som saken skal behandles, eller som har gjort tilsvarende tjeneste i 60 dager eller mer i valgperioden. Den som mener å ha gyldig fravær eller rett til fritak etter denne bestemmelsen, skal straks gi domstolen melding om dette og om begrunnelsen.

Gyldig fravær foreligger hvis sykdom eller andre hindringer gjør det umulig eller uforholdsmessig byrdefullt å møte. Offentlige verv, unntatt militærtjeneste og tjeneste for høyere rett, skal vanligvis ikke regnes som gyldig fravær *for meddommere*.

§ 91 første ledd innledningen skal lyde:

En meddommer eller et varamedlem skal ikke gjøre tjeneste dersom vedkommende

§ 93 annet ledd oppheves. Nåværende tredje ledd blir annet ledd. Nåværende fjerde ledd blir tredje ledd, og skal lyde:

Tilkallingen skal så langt råd er skje tilfeldig. Det skal så vidt mulig *tilkalles en* meddommer av samme kjønn som den som opprinnelig var trukket ut.

§ 95 første ledd første punktum skal lyde:

Retten sørger for *at meddommere* og varamedlemmer snarest mulig gis melding om at de er trukket ut.

§ 95 annet ledd første punktum oppheves. Nåværende annet punktum blir eneste punktum.

§ 105 a første ledd første punktum skal lyde:

Godtgjørelsen *til jordskiftemeddommer* og meddommer fastsettes av rettens leder etter forskrifter gitt av Kongen.

§ 106 innledningen skal lyde:

Ingen kan være *dommer*.

§ 107 skal lyde:

Den, som er *dommer*, kan ikke være sakkynning i saken.

Den, som er vidne i saken, kan ikke være *dommer*, *saafremt* han har hat noget at forklare, som vedkommer saken.

Hvis en *dommer forlanges* ført som vidne, men ikke har noget at forklare, som vedkommer saken, kan han avgi forklaring herom fra dommersætet. Under samme betingelse kan retten beslutte, at han skal avgi sin forklaring paa forhand i et retsmøte, som parterne varsles til. Beslutningen kan ikke angripes.

§ 108 første punktum skal lyde:

Dommer kan heller ikke nogen være, når andre særegne omstendigheter foreligger, som er skikket til å svekke tilliten til hans uhildethet.

§ 110 første ledd skal lyde:

Ingen som står i et forhold til saken som nevnt i § 106 nr. 1 til 6, kan delta i saken som protokollsekretær eller utreder, jf. § 61, eller forestå trekning av *meddommere*.

§ 113 annet ledd skal lyde:

Er *et rettsvitne*, en protokollfører eller en annen embets- eller tjenestemann i sådan stilling, skal han si fra til rettens leder.

§ 115 skal lyde:

Før forhandlingen i den enkelte sak begynner, skal rettens leder *gjøre meddommerne* oppmerksom på, at de er utelukket fra å gjøre tjeneste, hvis de er i noget tilfelle som er nevnt i § 106 eller § 107, eller hvis der for deres vedkommende foreligger sådanne omstendigheter som omhandlet i § 108, og han skal opfordre dem og partene til å si fra, hvis det måtte være tilfellet.

II

I lov 15. desember 1950 nr. 7 om særlige rådgjelder under krig, krigsfare og liknende forhold oppheves § 11.

III

I lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker gjøres følgende endringer:

§ 18 annet ledd første punktum nr. 1 skal lyde:

1) retten, tiden og stedet for rettsmøtet, *dommerne*, *protokollførerens* og rettsvitnets navn, partene, sakens nummer og hva den gjelder,

§ 35 første ledd annet punktum skal lyde:
Av disse skal minst én avgis av en fagdommer.

§ 37 annet ledd oppheves.

§ 38 fjerde ledd oppheves.

§ 40 første ledd oppheves. Nåværende annet til sjette ledd blir første til femte ledd, og første ledd første punktum skal lyde:

Når siktede domfelles, *skal* domsgrunnene for skyldspørsmålets vedkommende bestemt og uttømmende angi det saksforhold retten har funnet bevist som grunnlag for dommen, og vise til det straffebud han dømmes etter.

§ 41 annet ledd annet punktum oppheves.

§ 45 fjerde punktum skal lyde:

Meddommerne behøver ikke tilkalles, om ikke noen av partene krever det.

§ 49 annet ledd fjerde og femte punktum oppheves.

I § 130 a tredje ledd annet og fjerde punktum skal ordet «lagrettemedlemmer» utgå.

§ 306 tredje ledd oppheves.

§ 307 annet ledd oppheves.

§ 332 skal lyde:

Ved ankeforhandling som omfatter bevisbeømmelsen under skyldspørsmålet eller avgjørelse om straff eller rettsfølge som nevnt i § 2 første ledd nr. 1 for forbrytelse som etter loven kan medføre fengsel i mer enn 6 år, settes lagmannsretten med *to fagdommere og fem meddommere*. I vidløftige saker kan rettens leder bestemme at ett eller flere varamedlemmer for meddommerne skal følge forhandlingene og tre inn i retten om noen av meddommerne får forfall. I saker hvor det er behov for det, kan rettens leder beslutte at to av meddommerne skal være fagkyndige. Disse oppnevnes etter reglene i domstolloven § 94.

Er retten satt med meddommere i saker der bare noen spørsmål skal behandles med meddommere etter første ledd, deltar meddommerne *i avgjørelsen av alle spørsmålene sakene omfatter*.

Paragrafen her gjelder ikke *for anke* over saker som nevnt i straffeloven § 39 annet ledd og § 52 første ledd bokstav a.

Kapittel 24 oppheves.

§ 409 første ledd første punktum skal lyde:

I privat straffesak får reglene om påtalemyndigheten i kap 19 og 21–23 og 26–27 anvendelse på saksøkeren.

IV

I lov 21. juni 2013 nr. 100 om fastsetjing og endring av egedoms- og rettshøve på fast egedom m.m. skal § 2-5 annet ledd fjerde punktum lyde:

Meddommarar og skjønnsmedlemmer er ikkje fri-tekne for val til utvalet av jordskiftemeddommarar.

V

1. Loven gjelder fra den tid Kongen bestemmer. Kongen kan sette i kraft de enkelte bestemmelsene til forskjellig tid.
2. Kongen kan gi nærmere overgangsregler.

